

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ŽÁKOVSKÉ DOPROVODY VYBRANÝCH LIDOVÝCH PÍSNÍ NA 1. STUPNI ZŠ

Autorka: Eliška Leitkepová
Vedoucí práce: PaedDr. Jan Holec, Ph.D.
České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, jsem že svoji diplomovou vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího práce a oponenta práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 19. 6. 2018

.....
Eliška Leitkepová

Anotace

Žákovské doprovody vybraných lidových písní na 1. stupni ZŠ

Tato diplomová práce se zaměřuje na instrumentální činnosti, konkrétně žákovské doprovody vybraných lidových písní na 1. stupni ZŠ s použitím tzv. Orffových hudebních nástrojů. Na počátku je zmínka o instrumentálních činnostech jako jedné ze složek hudební výchovy. Práce se dále zabývá nástroji Orffova instrumentáře, instrumentálními činnostmi v učebnicích hudební výchovy, výběrem vhodných písní pro instrumentální doprovody a také tím, jak doprovody vytvořit a nacvičit. Jádrem práce jsou partitury doprovodů a jejich ověření v praxi.

Cílem práce je především předat pedagogům hudební výchovy vědomosti a zkušenosti spojené s instrumentálními činnostmi a zásobník písní s partiturami doprovodných nástrojů, které mohou ve svém vyučovacím procesu použít.

Klíčová slova: instrumentální činnosti, žákovské doprovody, lidová píseň, Orffovy hudební nástroje.

Annotation

Accompaniment for selected folk songs to be played by 1st - 5th grade pupils

In this diploma thesis we focus on instrumental activities, particularly accompaniment for selected folk songs to be played by 1st - 5th grade pupils. The thesis contains information about instrumental activities, Orff's musical instruments, instrumental activities in music textbooks, how to choose a song for accompaniment and how to create and practise accompaniment. The core of the work are the scores of accompaniment and their verification at school.

The main objective of the thesis is to impart knowledge and experiences with instrumental activities and the scores which teachers can use in their teaching process.

Key words: instrumental activities, accompaniment, folk song, Orff's musical instruments.

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce panu PaedDr. Janu Holcovi, Ph.D. za odborné vedení práce, za cenné rady, podněty a připomínky, za trpělivost a v neposlední řadě za půjčení školních nástrojů, díky nimž jsem mohla se svými žáky žákovské doprovody ověřit v praxi. Velký dík patří i žákům za to, že se svého úkolu zhostili s nadšením.

Dále děkuji své rodině za podporu a pomoc při studiu.

Obsah

Úvod.....	10
1 Obsah a složky hudební výchovy	12
1.1 Instrumentální činnosti.....	12
1.1.1 Význam instrumentálních činností.....	13
1.1.2 Instrumentální činnosti v RVP	14
2 Hudební výchova na málotřídní škole	17
2.1 Charakteristika málotřídní školy	17
2.2 Rozdělení třídy při hudební výchově	18
2.3 Formy vyučování	18
2.4 Plánování učiva	19
3 Dětské hudební nástroje.....	21
3.1 Rytmické nástroje.....	21
3.2 Melodické nástroje	23
3.2.1 Společné a rozdílné vlastnosti	24
3.2.2 Technika hry	26
4 Výběr písní	27
4.1 Písně s rytmičným doprovodem.....	27
4.2 Písně s melodickým doprovodem	29

4.2.1	Písňe pentatonické.....	29
4.2.2	Písňe tónické.....	30
4.2.3	Písňe harmonické	31
5	Jednoduché instrumentální doprovody	34
5.1	Metodický postup při dětské instrumentální hře.....	34
5.1.1	Vyvození a hra rytmických útvarů	34
5.1.2	Tvorba jednoduchých rytmů	34
5.1.3	Zvuková realizace partitury pro dětské nástroje.....	35
5.1.4	Hra melodií a melodická tvořivost	35
5.2	Vytváření doprovodů	36
5.2.1	Základní harmonická pravidla.....	37
5.2.2	Sestavování partitury.....	40
5.3	Pravidla nácviiku doprovodů	40
6	Instrumentální činnosti v učebnicích hudební výchovy	42
6.1	1. ročník.....	42
6.2	2. ročník.....	44
6.3	3. ročník.....	53
6.4	4. ročník.....	63
6.5	5. ročník.....	67
6.6	Shrnutí.....	71

7	Partitury	73
7.1	Ach, není tu, není	73
7.2	Andulko, mé dítě	73
7.3	Bejvávalo.....	75
7.4	Červená se line záře	76
7.5	Hajha, husy, ze pšenice	77
7.6	Chovejte mne, má matičko.....	78
7.7	Já mám doma trnku	79
7.8	Nechod' tam.....	80
7.9	Nestarej se, ženo má.....	81
7.10	Neviděli jste tu mé panenky	82
7.11	Pekla vdolky	83
8	Ověření doprovodů v praxi.....	84
8.1	Bejvávalo.....	84
8.2	Červená se line záře	85
8.3	Hajha husy ze pšenice (Chovejte mě, má matičko)	86
8.4	Andulko, mé dítě	87
8.5	Ach, není tu, není (Neviděli jste tu mé panenky).....	88
8.6	Pekla vdolky.....	89
8.7	Já mám doma trnku	89

8.8	Zhodnocení.....	90
Závěr	.....	91
Seznam použité literatury	.....	92

Úvod

Jistě již každý z vás někdy slyšel, že hudba léčí. Ze svých zkušeností mohu tento výrok jednoznačně potvrdit. Ať se jedná o poslech hudby či vlastní hru na hudební nástroj nebo zpěv. Vedle studia Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity studuji také pátým rokem Hru na varhany na Konzervatoři v Českých Budějovicích. Hudba je nedílnou součástí mého života. Neumím už si život bez ní představit, opravdu si myslím, že léčí všechny naše vnitřní starosti nebo bloky. Protože mám hudbu nesmírně ráda, všechny její složky, chtěla bych svou lásku k hudbě předávat dál. Zatím se mi mé přání plní. Učím Hru na klavír na pobočce Základní umělecké školy Dačice ve Slavonicích a druhým rokem také na málotřídní Základní škole Urbanov. Můj pracovní úvazek na základní škole zahrnuje mj. jednu hodinu hudební výchovy týdně se spojenými ročníky prvním až pátým. Postup práce v jednotlivých složkách hudebního vyučování je však odlišný od postupu práce ve školách plně organizovaných.

I přes všechna úskalí se snažím, aby výuka hudební výchovy na málotřídní škole byla kvalitní. Z tohoto důvodu jsem si vybrala instrumentální činnosti, konkrétně žákovské doprovody lidových písní, jako téma své diplomové práce. Jedním z požadavků na tyto doprovody je jejich malá obtížnost. Cílem není, aby je hráli žáci nejlepší, v hudební výchově zdatní, popř. navštěvující základní uměleckou školu. Mají působit radost všem dětem. Věřím, že každý žák si chce zahrát na hudební nástroj, proto jsou doprovody napsány tak, aby se mohl zapojit každý žák. K doprovodům není potřeba hudební nadání ani přílišná rytmická či jiná průprava. Vychází se z metra, popřípadě z rytmu písně, které většina žáků dokáže vytleskat či vydupat, neboť tyto činnosti jsou procvičovány v mateřských školách. Dále je potřeba lekce, ve které se žáci seznámí jak s nástroji samotnými, tak i s tím, jak se na ně hraje.

Součástí této diplomové práce je osm kapitol o instrumentálních doprovodech písní, které se zaměřují jak na stránku teoretickou, tak na stránku praktickou. První kapitola obsahuje obecné pojednání o hudební výchově a o složce, do které žákovské doprovody písní patří. Je zde také vymezení instrumentálních činností v Rámcovém

vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Následuje krátká rozprava o málotřídní škole zaměřená na hudební výchovu, na její organizaci a formy výuky. Dále je kapitola o dětských hudebních nástrojích Orffova instrumentáře, jejich rozdělení, specifika a instruktáž hry na ně. Ve čtvrté kapitole najdeme informace o výběru písní, které jsou vhodné k žakovským instrumentálním doprovodům. Pátá kapitola je metodikou, jak ve výuce při dětské instrumentální hře postupovat. Zahrnuje také základní harmonická pravidla, která musíme při tvorbě doprovodů dodržovat, a informace, jak se vůbec partitura vytváří. V šesté kapitole přichází rozbor nejpoužívanější řady učebnic se zaměřením na instrumentální činnosti v nich. Za stěžejní část práce považuji samotné partitury a jejich ověření v praxi. Partitury jsou seřazeny abecedně, jejich ověření v praxi však podle data, ve kterém jsme je se žáky ověřovali. V kapitole Ověření doprovodů v praxi naleznete rady a tipy, jak nacvičit doprovody k jednotlivým písním. Uvádím také problémy, které se při nácvičce mohou vyskytnout, popřípadě rady, jak těmto problémům předejít.

Všechny notové ukázky, které se v práci objevují (s výjimkou ukázek z učebnic hudební výchovy), jsem vytvořila sama v programu Sibelius 8.

1 Obsah a složky hudební výchovy

Obsah hudební výchovy není jen učivo, tedy písně a hudební skladby. Je nutné tento pojem chápat ve větší šíři, a to jako realizaci učiva pomocí hudebních činností, kterých se žáci účastní. Snažíme se také o všestranný hudební rozvoj jedince a kultivaci jeho osobnosti. Činnosti v hudební výchově by měly navazovat na mimoškolní aktivity dětí, ať se jedná o hudební kroužky, či návštěvy základních uměleckých škol. Bylo by jistě přínosné spolupracovat s učiteli na základních uměleckých školách při výběru dětí k výuce hry na hudební nástroj či organizaci společných vystoupení. Součástí hudební výchovy je taktéž spojení školy s hudebním životem, například návštěvou koncertů (Sedlák, 1988).

Daniel (2010, s. 12) shrnuje pět hlavních složek dnešní hudební výchovy:

- *„zpěv s hlasovým výcvikem, intonací, rytmem a hudební teorií*
- *hra na hudební nástroje*
- *improvizace*
- *hudebně pohybová výchova*
- *poslech hudby“*

Zároveň dodává, že mezi složky hudební výchovy patřil původně jen zpěv, později se k němu přidala hudební nauka, intonace, poslech hudby a teprve v 70. letech minulého století přibyla hra na hudební nástroje, improvizace a hudebně pohybová výchova.

1.1 Instrumentální činnosti

Hra na hudební nástroje neboli instrumentální činnosti jsou jednou ze složek hudební výchovy už od dob Jana Amose Komenského. *„V čtvrtém roku zpívání některým již nebývá nemožné... A přidati se v tomto roku může píšťala, buben, housličky*

děťinské (děťské) atd., aby sobě pískati, břínkati, drnkati a tím i sluch k rozličníým hlaholům oblomovati a v něčem následovati zvykali“ (Komenský, 1951, s. 324).

Hudební nástroje můžeme podle Sedláka (1988, s. 105) využít k:

- *„sluchovým a intonačním cvičením*
- *improvizaci*
- *doprovodu písní*
- *samostatné reprodukci instrumentálních skladbiček“*

1.1.1 Význam instrumentálních činností

„Hra na děťské hudební nástroje má velký význam v rozvoji hudebnosti děť“ (Sedlák, 1988, s. 180). Její velkou výhodou je fakt, že děť s pěveckými obtížemi mohou rozvíjet svůj hudební sluch při vytukávání jednoduchých rytmů na rytmických nástrojích nebo nápěvy písní na nástrojích melodických. U děť, které pěvecké obtíže nemají, pomáhá hudební nástroj mj. k čistě intonaci zásluhou přesného ladění nástrojů. Instrumentální činnosti také umožňují tvořivost, která rozvíjí děťské myšlení a fantazii (Sedlák, 1988).

Marie Lišková (2006, s. 99-101) shrnuje cíle hry na nástroje Orffova instrumentáře takto:

- *„rozvoj tvořivosti a představivosti*
- *rozvoj sluchových schopností – rozlišování zvuků a tónů*
- *schopnost rozpoznávat vlastnosti tónu – výška, barva, síla, délka*
- *rozvoj rytmického citění*
- *rozvoj jemné motoriky, koordinace pohybů*
- *rozvoj estetického vnímání*

- *schopnost vyjádřit hrou vlastní pocity*
- *pěstování souhry, rozvoj sociálního citění a spolupráce*
- *cvičení soustředění, postřehu*
- *motivace k aktivní hře na vlastní hudební nástroj“*

Neměli bychom zapomenout ani na harmonické citění, které se rozvíjí v souvislosti s vícehlasou hudbou.

Věřím, že tato složka hudební výchovy je pro žáky poutavá a zábavná, neboť hudební nástroje jsou pro ně lákavé a snad každé dítě si chce vyzkoušet hru na ně. Jurkovič (1988) uvádí, že hudební nástroje člověka přitahují díky jejich trojrozměrnosti, dále díky pohybu, který k rozezvučení nástroje patří, a v neposlední řadě díky zvuku nástroje. Děti se s nástroji setkávají již od počátku. „Hrají“ na vše, co jim přijde pod ruku, ať je to poklička, hrnec, sklenička či deska od stolu a používají k tomu ruku, lžičku nebo vařečku.

Při instrumentálních činnostech mohou žáci hrát na klasické nástroje, např. zobcové flétny a ústní harmoniky klávesové nebo na dětské hudební nástroje, které jsou podle Sedláka (1988) vhodným předstupněm, protože nevyžadují dlouhou technickou přípravu jako nástroje klasické. K doprovodu písně můžeme využít jak nástroje rytmické, tak melodické. Pokud orffovské melodické nástroje škola nemá (může se tak stát kvůli vyšším cenám těchto nástrojů), lze je nahradit jednoduchými keyboardy, které dokážou přiblížit svůj zvuk originálním nástrojům. Pokud by škola mohla postupně investovat do dětských nástrojů, Sedlák (1988) doporučuje pořídit nejdříve metalofon, poté xylofon. Při koupi dáme přednost nástrojům altovým před sopránovými.

1.1.2 Instrumentální činnosti v RVP

RVP ZV neboli Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je kurikulární dokument závazný pro všechny základní školy v České republice. Na úrovni

škola pak hovoříme o školních vzdělávacích programech, které si zpracovává škola sama dle rámců daných RVP.

RVP ZV zahrnuje devět vzdělávacích oblastí. Hudební výchova se společně s výtvarnou výchovou řadí do vzdělávací oblasti Umění a kultura.

Pro každou vzdělávací oblast stanovuje RVP ZV očekávané výstupy. Ty jsou závazné a musejí být na konci 3. ročníku (první období) a 5. ročníku (druhé období) naplněny. Výstupy pro hudební výchovu obsahují všechny hudební činnosti, tedy i činnosti instrumentální. Ty jsou hojně zastoupeny ve výstupech pro druhé období (RVP, 2017).

Očekávané výstupy 1. období, žák:

- *„Zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase.*
- ***Rytmizuje a melodizuje jednoduché texty, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem.***
- ***Využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře.***
- *Reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku a směr melodie.*
- *Rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby.*
- *Rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální.“ (RVP, 2017, s. 84)*

Očekávané výstupy 2. období, žák:

- *„Zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlasu v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti.*
- ***Realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not.***

- *Využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní.*
- *Rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby.*
- *Vytváří v rámci svých individuálních dispozic jednoduché přede hry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizaci.*
- *Rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metronomické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny.*
- *Ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace.“*
(RVP, 2017, s. 84)

RVP také stanovuje učivo rozdělené na činnosti vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové. Mezi instrumentální činnosti se řadí (RVP, 2017, s. 85):

- *„hra na hudební nástroje – reprodukce motivů, témat, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých hudebních nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten, keyboardů apod.*
- *rytmizace, melodizace a stylizace, hudební improvizace – tvorba přede her, meziher a doher s využitím tónového materiálu písně, hudební doprovod (akcentace těžké doby v rytmickém doprovodu, ostinato, prodleva), hudební hry (ozvěna, otázka–odpověď), jednodílná písňová forma (a–b)*
- *záznam instrumentální melodie – čtení a zápis rytmického schématu jednoduchého motivku či tématu instrumentální skladby, využití notačních programů“*

2 Hudební výchova na málotřídní škole

2.1 Charakteristika málotřídní školy

Současná česká legislativa rozlišuje základní školy **plně organizované** a **neúplně organizované**. Jedním z typů neúplně organizované školy je škola **málotřídní**. Málotřídní škola je škola s jedním vzdělávacím stupněm, ve které jsou alespoň v jedné třídě vyučování společně žáci ze dvou nebo více ročníků. Malý počet žáků neumožňuje zřídit samostatné třídy pro každý z pěti ročníků prvního stupně základní školy (Janík a Rabušincová, 2009). Tento typ škol najdeme nejčastěji v malých vesnicích, proto bývají někdy označovány jako tzv. venkovské školy. V současné době se řeší otázky, zda vzdělávání dětí v málotřídních školách není zastaralé, nebrzdí rozvoj jejich osobnosti a zda je výuka stejně kvalitní jako na školách plně organizovaných. V zahraničí (zejm. ve Francii, ve Finsku a v Norsku) jsou málotřídní školy velmi populární. Potvrzují to i zahraniční výzkumy, které se prováděly v Nizozemí, ve Švédsku a v USA (Zormanová, 2015). K. Emmerová (in Zormanová, 2015) shrnuje specifické rysy málotřídních škol:

- *„Jelikož počet žáků ve třídě málotřídní školy je malý, má vyučující možnost věnovat se jednotlivým žákům individuálně a žákům je dáno ve výuce více prostoru, mohou se více projevit.*
- *Vyučování v málotřídní škole vede žáky ke kooperaci.*
- *Umožňuje učení se mladších dětí od starších.*
- *Mezi dětmi panuje větší pocit sounáležitosti, a to jak ve třídě, tak i ve škole.*
- *Vztahy v učitelském kolektivu bývají otevřenější a hlubší ve srovnání s klasickou školou.*
- *Učitelé znají všechny žáky i jejich rodinné zázemí.*
- *V málotřídních školách učitelé obvykle více spolupracují s rodiči žáků.*
- *Příprava na výuku v málotřídní škole a také její realizace klade na učitele vysoké nároky.“*

Z výše uvedeného výčtu vyplývá, že se v málotřídní škole najde plno pozitiv. S tímto tvrzením však nemůžeme úplně souhlasit, bude-li řeč o hudební výchově. Té totiž nebývá věnována metodická pozornost a její specifické problémy bývají přehlíženy. Je-li v jedné třídě vyučováno více ročníků, je nezbytná dobrá organizace, vhodné zařazení do rozvrhu a ekonomické využití vyučovací jednotky.

Velkým kladem málotřídních škol je lepší možnost využití mezipředmětových vztahů. Hudební výchovu můžeme propojit např. s anglickým jazykem, s tělesnou výchovou, s vlastivědou, s přírodovědou a využívat tak pomoci starších spolužáků mladším. Zpěv můžeme samozřejmě zařadit i v jiných hodinách nebo na zahájení dne či jen tak pro zlepšení nálady (Lýsek, 1975).

2.2 Rozdělení třídy při hudební výchově

Pokud lze třídní kolektiv diferencovat, Lýsek (1975) doporučuje dělit třídu při hudební výchově na oddělení nižší a vyšší. Základním hlediskem při zařazení žáka je školní věk, ale přihlížíme i k žakovým hudebním schopnostem. Je tedy možné zařadit mladšího hudebně nadaného žáka do vyššího oddělení a obráceně, žáka staršího hudebně zaostávajícího do oddělení nižšího. Toto rozhodnutí můžeme vykonat například na základě nějaké prověrky hudebnosti. Zařazujeme-li žáka staršího do nižšího oddělení, je nutné toto naše rozhodnutí žákovi vysvětlit, abychom předešli zápornému účinku na žákův vztah k hudební výchově. Zároveň se však nedoporučuje přeřadit všechny vynikající žáky do vyššího oddělení, abychom neztratili intonační oporu dobrých zpěváků. Dbáme také na to, aby oddělení byla přibližně početně vyrovnaná. Pokud však připravujeme hudební program k veřejnému vystupování všech žáků, opakujeme písně nebo pořádáme hudební besedu, je vhodné pracovat se všemi žáky najednou (Sedlák, 1988).

2.3 Formy vyučování

Základní formou vyučování na málotřídní škole je přímé vyučování, které se kombinuje s vyučováním nepřímým, tedy se samostatnou prací žáků. Přestože se

preferuje přímé hudební vyučování, neboť hudební výchova vyžaduje aktivní projev a velkou pozornost a soustředěnost žáků, lze použít i kombinaci přímého a nepřímého vyučování. Nepřímé vyučování organizujeme buď jako samostatnou práci v jiném předmětu, nebo jako samostatné úkony v rámci hudební výchovy. Je-li výuka organizována v kombinaci s jiným předmětem, zařazuje učitel taková cvičení, která slouží k procvičování učiva a nekladou vysoké nároky na soustředěnost žáků. V případě samostatné práce v rámci hudební výchovy mohou žáci například sestavovat zápis melodie písně na magnetické tabuli nebo zápis melodických a rytmických motivů, které vznikly při improvizaci. Dále mohou žáci tančit či doprovázet píseň jednoduchým instrumentálním doprovodem. Při takto dělené práci využívá učitel těch hudebních schopností žáků, které jsou u nich nejvíce rozvinuty (Lýsek, 1975; Sedlák, 1988).

2.4 Plánování učiva

Plánování učiva, zejména písní a skladeb k poslechu, se doporučuje provést v bězích, aby si všichni žáci osvojili učivo všech ročníků. Běh obsahuje vždy učivo jednoho ročníku. Na dvojtřídní škole plánujeme v první třídě běhy AB, ve druhé třídě běhy CDE, na jednotřídní škole pět běhů (ABCDE). Každý rok se probírá učivo jiného běhu (Sedlák, 1988). Sedlák však ve své publikaci opomenul pamatovat na nově příchozí žáky. Budeme-li v jednotlivých částech hudební výchovy od běhu A do běhu E rozšiřovat hudební znalosti a schopnosti, je toto rozdělení na pět běhů nemožné. Již v běhu B nebudou nově příchozí žáci stačit žákům starším. Řešení spatřuji v rozdělení na pět běhů, každý běh bude obsahovat jiné skladby k poslechu, jiné písně, ale zásadní rozdíl musí být v tom, že běhy na sebe nenavazují. Učivo jednoho běhu narůstá během školního roku, ale od nového školního roku s novými prvňáčky je potřeba probírat učivo opět od začátku. Např. rozbory poslechových skladeb tedy děláme velmi podobné, se stejným nebo podobným výukovým cílem, ale na jiných skladbách. Je však možné, stejně jako ve všech jiných předmětech, poskytnout bystřejším (v tomto případě spíše starším) žákům jistou nadstavbu, rozebrat danou skutečnost více do hloubky.

„V hudební výchově na školách s menším počtem tříd je možno i ve složitějších podmínkách docílit velmi dobrých vyučovacích a výchovných výsledků“ (Sedlák, 1988,

s. 86). Záleží však na organizačních schopnostech, na vynalézavosti a na pohotovosti pedagoga při nově vznikajících situacích ve třídě.

3 Dětské hudební nástroje

Dětské hudební nástroje bývají někdy označovány jako snadno ovladatelné, „orffovské“ nebo i nástroje Orffova instrumentáře. Toto své přízvisko získaly podle Carla Orffa, který ve 30. letech 20. století vypracoval návrh na zhotovení nových dětských nástrojů. Ty se společně s jeho Schulwerkem rozšířily do celého světa. Jeho nástroje se používají také v české verzi Schulwerku, která je nazvána Česká Orffova škola¹ (Sedlák, 1988).

3.1 Rytmické nástroje

Baskickým bubínkem (tamburínou) označujeme bubínek, přes jehož dřevěný nebo kovový lub je z jedné strany napjatá kůže. V otvorech lubu pak nalezneme malé plechové talířky. Lze na něj hrát palcem, prsty nebo paličkami. Od místa úderu se odvíjí rezonance celého nástroje. Při úderu na okraj nástroje je rezonance nejbohatší (Hurník a Eben, 1982; Modr, 1997).

Hra na **bubínek** s dvojitými kůží vyžaduje speciální dřevěné paličky. Bubínek má velmi pružnou blánu, při práci s paličkami využíváme odrazné úderu, paličku vedeme volně. Do školní hry na hudební nástroje lze zahrnout i jiné druhy bubnů (např. **bonga**) nebo **rumbakoule** (Hurník a Eben, 1982).

Claves (dřívka) jsou dvě oblé hůlky vyrobené ze dřeva. Hráč drží ve své levé ruce hůlku položenou přes miskovitě prohnutou dlaň a pomocí druhé hůlky tluče do první hůlky. Při hře na tento nástroj mohou vznikat výškově rozdílné zvuky, pokud hráč udeří do různých míst hůlky (Modr, 1997).

Chřestidlo je duté těleso obsahující takový materiál, který při zatřesení vydává typický zvuk, např. písek, kamínky, rýži (Hurník a Eben, 1982). Často bývá vyrobeno

---

¹ Největší zásluhu na České Orffově škole mají čeští skladatelé Ilja Hurník a Petr Eben, kteří jsou hlavními autory tohoto díla. Zaměřili se zde na české a slovenské dětské lidové písně, které respektují některé hlavní orffovské principy (Hurník a Eben, 1982).

ze dřeva a kůže. Tento nástroj je velmi podobný **rumbakouli**, která taktéž vydává zvuk pomocí materiálu uvnitř, například fazole či rýže.

Dřevěný blok je dřevěný nástroj, který vkládáme do dlaně levé ruky. Zvuk vydává, pokud jemně tlučeme paličkou na okraj vrchní zaoblené desky (Jurkovič, 1988).

Klasické španělské **kastaněty** jsou známé již od starověku, jedná se o dvě malé dřevěné misky navlečené stuhou na palec. Při nárazu o sebe vydávají ostrý a klapavý zvuk (Modr, 1997). V dětské hře preferujeme kastaněty připevněné k držátku. Miskami klapeme do dlaně levé ruky. Pravá ruka se chopí držátka (Hurník a Eben, 1982).

Hra na laditelné **dětské tympány** je velmi lákavá, ale zároveň obtížná. Jurkovič (1988) dodává, že „*vyžadují správné držení paliček palcem a prostředníčkem na konci první dolní třetiny, přičemž ukazováček leží volně na paličce*“ (Jurkovič, 1988, s. 15). Paličkami tlučeme na okraj blány. Na levý tympán hrajeme paličkou v levé ruce a naopak. Při opakovaném tónu můžeme ruce střídat. Doporučuje se, aby nalevo od hráče stál tympán hlubší, napravo vyšší. Tento nástroj se od ostatních rytmických nástrojů liší tím, že jeho kůže má regulovatelnou výšku tónu. Dětských tympánů se nejčastěji využívá ve dvojicích různých velikostí. Ladí se navzájem do kvarty nebo kvinty, tedy jeden je prvním stupněm tóniny

Obrázek 1: Dětské tympány

Zdroj: vlastní

a druhý pátým stupněm. Při ladění tympánu je nutno dbát na stejnoměrné napínání a povolování kůže tím, že „*uvedeme pokaždé v činnost všechny šrouby ve stejném směru, a to nejprve vždy dva protilehlé šrouby, až dosáhneme žádané tónové výšky a můžeme dotáhnout ostatní šrouby*“ (Hurník a Eben, 1982, s. 21).

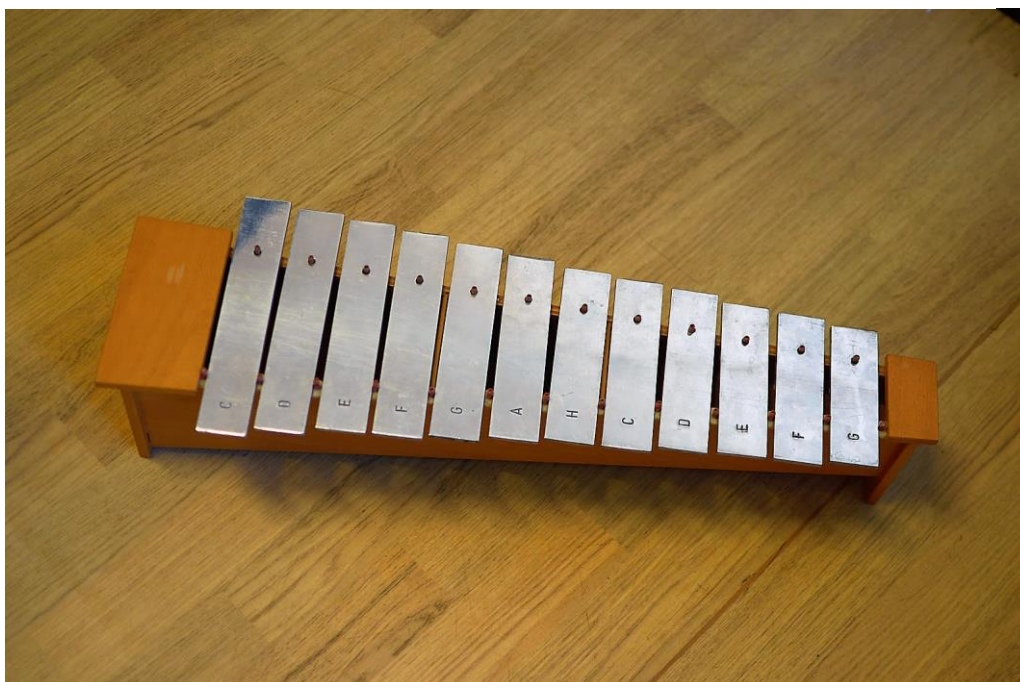
Prstové činelky mají dva způsoby nasazení. První možností je nasazení na palec a ukazováček. Při tomto způsobu uchycení ťuká jedna ruka činelky o sebe. Ve druhém způsobu drží hráč v každé ruce jeden činelek za šňůrku a zvuk tvoří úderem okraje jednoho činelku o druhý (Hurník a Eben, 1982).

Triangl je ocelový prut z tzv. stříbrné oceli. Při hře je zavěšen na provázku a rozeznívá se kovovým tloučkem. Jeho zvuk je velmi pronikavý, jedná se o nejvyšší nástroj skupiny bicích nástrojů (Modr, 1997).

3.2 Melodické nástroje

Hra na melodické bicí nástroje neboli bicí nástroje s určitou tónovou výškou je těžištěm této práce. Jedná se metalofon, xylofon a zvonkohru – tyto nástroje tvoří jádro orffovského instrumentáře. Hurník a Eben (1982) uvádějí, že tyto nástroje byly poprvé vystavěny (v dnešní podobě) r. 1930 mnichovským nástrojářem Karlem Maendlerem podle návodů Carl Orffa.

Obrázek 2: Metalofon

Zdroj: vlastní

3.2.1 Společné a rozdílné vlastnosti

Tyto tři zmíněné nástroje jsou si velmi podobné, nicméně mají svá specifika. Rozdíl spočívá v ozvučných destičkách (neboli kamenech). U **metalofonu** jsou vyrobeny ze slitin lehkých kovů, u **zvonkohry** ze slitin tvrdých kovů, nejčastěji z oceli, a u **xylofonu** z tvrdého dřeva. Z toho vyplývá i různá kvalita a délka tónu. Nejdéle zní tón **metalofonu**, hodí se pro hodnoty not celých, půlových a čtvrtových. Jeho tón je měkký a temnější. Tón **zvonkohry** se jeví jako jasný a v dozvuku kratší než metalofon. Používá se ke hře not půlových, čtvrtových a osminových. Nejkratší tón zaznívá při úderu do **xylofonu**. Jeho tón je celkově sušší a hodí se pro hodnoty not čtvrtových a zejména osminových.

Pro snazší orientaci žáků se doporučuje ve škole používat nástrojů diatonických, které obsahují pouze řadu C dur. Bývají k nim dodávány přeladovací (výměnné) kameny, umožňující hru i v jiných tóninách. Naproti tomu existují i nástroje

chromatické, které sice umožňují hru ve všech tóninách, ale jednotlivé kameny se z nich obtížně odstraňují a orientace na nich je pro začátečníky nepřehledná. Bývá zvykem, že nejhlubší kámen je základní tón tóniny (Sedlák, 1988).

Tyto nástroje můžeme dělit podle jejich rozsahu na sopránové a altové. Rozsah altového xylofonu a metalofonu je c^1 - a^2 . Sopránový xylofon a metalofon mají rozsah od c^2 do f^3 , píše se o oktávu níže. Altová zvonkohra zní od c^2 do a^3 , píše se o dvě oktávy níže. Sopránová zvonkohra má rozsah od c^3 do a^4 , píše se dvě oktávy níže (Hurník a Eben, 1982).

Obrázek 3: Zvonkohra

Zdroj: vlastní

3.2.2 *Technika hry*

Než žáci začnou hrát na melodické bicí nástroje, je vyžadován návod od učitele, a to ukázka držení nástroje, uvolněnosti paží a způsoby úderu. Nástroj by měl být ve výši kolen sedícího hráče. Pokud hráč stojí, doporučuje se nástroj umístit do výše pasu hráče. Údery se provádějí dvěma paličkami. Při držení paliček směřuje hřbet ruky vzhůru. Hůlku uchopíme palcem, ukazováčkem a prostředníčkem, a to tak, že ji zachytíme mezi první a druhý článek ukazováčku a prostředníčku. Zbylé prsty položíme volně kolem konce hůlky. Je potřeba zkontrolovat, aby žáci nepokládali ukazováček shora na hůlku, neboť toto držení je křečovité a může vést k dušení zvuku kamene. Při nácviku úhozu dbáme na uvolněný pohyb paží a zápěstí. Nácvik začínáme současným pohybem oběma rukama, pak úhoz každou rukou zvlášť, nakonec oběma rukama střídavě ve stejném rytmu (Hurník a Eben, 1982).

Na dětské nástroje xylofonového typu hrajeme paličkami různého druhu. Při hře na xylofon používáme paličky s tvrdou plstí nebo s gumovými hlavičkami. Na zvonkohru hrajeme paličkami s dřevěnou hlavicí. Na metalofon používáme paličky s tvrdou plstí (Hurník a Eben, 1982). Jurkovič (1988) upozorňuje na nutnost správného držení paliček, neboť bez něho může být rytmus při hře neurovnaný a tempo může kolísat.

Obrázek 4: Xylofon

Zdroj: vlastní

4 Výběr písní

Hra na tyto orffovské nástroje není možná podle not, proto je nutné umět vybrat píseň, kterou budou žáci doprovázet. Doprovody lze buď improvizovat, pak jsou to různé aleatoriky, nebo je lze hrát na základě ostinat. Ostinata by měla být maximálně čtyřtaktová. Jednak to bývá rozměr fráze, za druhé je to rozměr, který je ještě žák schopen si zapamatovat.

4.1 Písně s rytmickým doprovodem

Vytváření rytmických doprovodů nemá striktní pravidla. V podstatě můžeme říci, že každou píseň lze rytmicky doprovodit, je však potřeba respektovat taktové doby. Způsoby rytmického doprovodu uvádí Ladislav Daniel (2010):

1) rytmus písně²

Ry-bi-čka ma-li-čká po Du-na-ji pla-ve, chy-til ji šo-ha-jek u sa-mé-ho kra-je.

2) metrum písně³ (doby)

Ry-bi-čka ma-li-čká po Du-na-ji pla-ve, chy-til ji šo-ha-jek u sa-mé-ho kra-je.

² Rytmus písně znamená střídání not různých délek. Každá slabika má svou notu, na každou slabiku tedy hráč udeří do bicího nástroje.

³ Metrum písně je obecně platné rytmické schéma založené na střídání přízvučných a nepřízvučných dob. Hráč udeří na každou dobu.

3) takt (první doba taktu)

Ry-bi-čka ma-li-čká po Du-na-ji pla-ve, chy-til ji šo-ha-jek u sa-mé-ho kra-je.

4) ostinato⁴

a) jednotaktové – např. rytmický model „travička“ v písni Travička zelená

Tra-vi-čka ze-le-ná, to je mo-je po-tě-še-ní, tra-vi-čka ze-le-ná, to je mo-je pe-ři-na.

b) dvoutaktové – např. rytmický model „přes zelenou louku“ v písni Skákal pes

Ská-kal pes přes o-ves, přes ze-le-nou lou-ku, šel za ním my-sli-vec, pé-ro na klo-bou-ku.

c) čtyřtaktové – např. rytmický model „jede, jede poštovský panáček“ v písni Jede, jede poštovský panáček

Je - de, je - de po-što-vský pa-ná-ček, je - de, je - de po-što-vský pán.

⁴ Ostinato je rytmická nebo rytmicko-melodická figura, která se v doprovodu neustále opakuje.

4.2 Písň s melodickým doprovodem

Chceme-li doprovodit píseň melodickým doprovodem, bude tento doprovod záležet na typu písni.

4.2.1 Písň pentatonické

Tyto písni jsou specifické absencí 4. a 7. stupně tóniny. Doprovázíme je aleatoricky, tzn. učitel vymezí pouze pravidla a žáci podle nich improvizují. Z nástroje vyjmem 4. a 7. stupeň (pohybujeme-li se v řadě C dur, vyjmem kameny *f* a *h*), žáci pak hrají daný rytmus na libovolných tónech. Pětistupňová řada bez půltónů má totiž tu výhodu, že v ní vše konsonuje se vším, takže nezáleží na tom, který tón žák zrovna zahraje (Daniel, 1988).

Příklady pentatonických písni:

- dvoutónová – Pekař peče housky

Pe-kař pe-če hou-sky, u-ždi-bu-je kou-sky. Pe-kař-ka mu po-má-há, u-ždi-bu-jí o-ba dva.

- třítónová – Halí, belí

Ha-lí be-lí, ko-ně v ze-lí a hří - bá-tka v pe-tr - že-li.

- čtyřtónová – Cib, cib, cibulenka

Cib, cib, ci - bu - le - nka, mak, mak, ma - ku - le - nka, když jsem by - la ma - lí - čká,

cho - va - la mě ma - ti - čka. A teď, když jsem ve - lí - ká, mu - sím cho - vat Je - ní - ka.

- pětitónová - Uťal bučka

U-ťal bu-čka u po-tů-čka, ne-do-ťal ho. Mi-lo-val on šva-rné dě-vča, ne do-stal
ho. Ta-dy máš, má pa-ne-nko, dva kre-jca-ry na ja-nča-ry, ta-dy máš groš.

4.2.2 Písňe tónické

Písňe tónické jsou charakteristické tím, že mají na první době taktu pouze tóny tónického kvintakordu. Podle Daniela (1988) mohou být doprovázeny:

- **Tónikou** - každý žák dostane jeden nebo dva tóny tóniky, které opakuje v daném rytmu.
- **Tónikou** - na nástroji necháme pouze tóny tóniky a žáci na nich hrají v daném rytmu aleatoricky.
- **Ostinatem** z části písňe. Vybereme libovolný takt nebo dvoutaktí, které se stanou doprovodem k celé písni. Volba je libovolná, neboť lze-li každý takt podložit tónickým kvintakordem, ladí pak každý takt s každým jiným.
- **Aleatorikou** foukací harmoniky – žáci hrají na principu foukací harmoniky (na první dobu tónika, na druhou dobu zbývající tóny), což znamená hrát podle těchto pravidel (Daniel, 1988, s. 7):
  - „Hrajeme v rozsahu od spodního 7. stupně po 6. stupeň.
  - Začneme některým tónem tóniky (1., 3. nebo 5. st.).
  - Smíme postupovat po stupních nahoru, dolů, ale nesmíme žádný tón opakovat nebo přeskočit.
  - Tympány hrají střídavě 1. a 5. stupeň.
  - Skončíme buď prvou dobou taktu, anebo ji ještě opakujeme.“

Jako příklady tonických písní můžeme uvést Dej Bůh štěstí; Dú Valaši, dú; Jede, jede poštovský panáček; Pásli ovce Valaši; Sedí liška pod dubem; Už ty pilky dořezaly.

4.2.3 *Písně harmonické*

Písně harmonické doprovázíme ostinatem. Vybíráme ze tří druhů doprovodů:

- **Ostinato, které se stále opakuje**, vytváříme pro písně, ve kterých se harmonie jednoho až čtyř taktů stále opakuje.
- **Harmonicky obměňované ostinato** - změnu záky naučíme podle textu, např. Skákal pes (změna je na slova „louku“, „bouku“). Změnu tónu nacvičujeme předem tleskáním oběma rukama.
- **Písně typu a a b a** doprovázíme ostinatem čtyřtaktovým. Díl **b** obsahuje jinou harmonii, než kterou najdeme v dílu **a**. Řešením je nalezení společného tónu, který ladí v obou případech (Daniel, 1988). Například v písni Pod naším okýnkem zahrnuje díl **b** slova „Jsou na něm jablíčka, trhá je Ančička.“ V tomto dílu se střídá S-T-D-T, v dílu **a** je harmonie T-T-D-T⁵. Společný tón subdominanty a tóniky je v případě C dur tón *c*. Pro první takt ostinata tedy zvolíme ve všech nástrojích tón *c*. Tak docílíme toho, aby doprovodné ostinato ladilo v dílu **a** i **b**.

4.2.3.1 *Výběr písní s doprovodným ostinatem, které se stále opakuje*

Při výběru písní, k nimž lze jednoduché stále se opakující doprovodné ostinato vytvořit, hledíme na to, aby daná píseň byla jednoduchá, formálně pravidelně členěná a měla krátký harmonický model či schéma, které se opakuje od začátku až do úplného konce písně. Většinou se schéma skládá ze dvou akordů, střídá se v něm tónika s dominantou. Tyto dvě funkce se mohou střídát po jednotlivých taktech, po více taktech nebo také v rámci jednoho taktu. Opakující se harmonické schéma by mělo mít

---

⁵ T je zkratka pro tóniku, I. stupeň tóniny. D je zkratka pro dominantu, V. stupeň tóniny. S je zkratka pro subdominantu, IV. stupeň tóniny.

minimálně jeden takt a maximálně čtyři. Pokud by bylo delší, může být pro žáky problém si ho zapamatovat.

Pro přehlednost přikládám tabulku, ve které se nachází seznam písní vhodných pro vytváření jednoduchého melodického doprovodu. Je zde také uvedeno, v jakém taktu je píseň zapsaná a jaký opakující se harmonický model obsahuje.⁵

Tabulka 1: Harmonické písně

Název písně	Takt	Počet taktů ve schématu	Harmonie
Ach, není tu, není	3/4	2	: D D D T T T :
Andulko, mé dítě	3/4	4	: T T T D D D D D D T T T :
Bejvávalo	3/4	1	: T T D :
Červená se line záře	3/4	1	: D T T :
Hajha, husy, ze pšenice	2/4	2	: D D T T :
Chovejte mě, má matičko	2/4	2	: D D T T :
Já mám doma trnku	2/4	4	: T T T T D D T T :
Nechod' tam	2/4	2	: D D T T :
Nestarej se, ženo má	2/4	4	: T T D D D D T T :
Neviděli jste tu mé panenky	3/4	2	: D D D T T T :
Pekla vdolky	2/4	4	: T T D D D D T T :

Zdroj: vlastní

U některých písní se jejich harmonické modely i metrum, ve kterých jsou zapsané, shodují. Pokud jsou ve stejné tónině, doprovod lze použít stejný pro všechny takto se shodující písně. Pokud jsou v jiné tónině, doprovod stačí transponovat.

5 Jednoduché instrumentální doprovody

5.1 Metodický postup při dětské instrumentální hře

Sedlák (1988) doporučuje při dětské instrumentální hře dodržovat následující metodický postup:

5.1.1 Vyvození a hra rytmických útvarů

Nejjednodušší doprovod ke zpěvu písni nám umožní nástroj nám vlastní, a to naše tělo. Využíváme ruce a nohy, pomocí nichž můžeme tleskat nebo pleskat, zpravidla o stehna, lehce dupat a luskat prsty. Tento způsob se nazývá **hra na tělo**.

5.1.2 Tvorba jednoduchých rytmů

Při tvorbě jednoduchých rytmů vycházíme z deklamačních cvičení a rytmizování slov podle délky slabik v nich. Slova mohou být dvouslabičná, tříslabičná i víceslabičná. Vzniknou tak různé rytmy ve dvoudobém nebo třídobém taktu. Text pomáhá žákům zvládnout rytmus dříve a přesněji. Tyto rytmy lze provádět současně s hrou na tělo. Můžeme zařadit i způsob komplementárního (doplňujícího) rytmu, při kterém jsou žáci rozděleni do skupin, které současně provádí různé rytmy v daném taktu.

Na prvním stupni velmi zřídka používáme hodnoty not a pomlky kratší než osminové. Začínáme s pomlkami čtvrtovými, neboť delší pomlky žákům činí potíže. Ke správnému dodržení pomlky nám pomáhá rytmus řeči. Žáci rytmicky deklamují slova a hrají ty slabiky, které náleží hodnotám not. Pomlky jsou také hrány, a to bezzvučně. Žák ji může zahrát „ve vzduchu“ nebo do dlaně druhé ruky v případě hry paličkou. Hraná pomlka pomůže k jejímu dodržení a správnému nástupu příští noty.

Řadíme sem také hru na rytmickou ozvěnu, která zpočátku funguje jako přesné zopakování předtleskaného rytmu, později jako vlastní závěti k předtleskanému

předvětí. Tleskání slouží jako vhodná a nezbytná průprava ke hře na rytmické nástroje. Osvojené rytmy pak přenášíme na rytmické nástroje (Sedlák, 1988).

5.1.3 Zvuková realizace partitury pro dětské nástroje

Používá-li se k doprovodu písně dvou a více rytmických nebo melodických ostinat, nastupují tyto nástroje jeden po druhém. Podobně jako to můžeme slyšet u vícehlasého kánonu. Učitel tak může postupně rozehrát doprovodnou skupinu, udržet tempo a ukázat hráčům jejich nástup. Pořadí nástrojů není dané, doporučuje se začít nástrojem, který má nejméně pomlku a hodnoty not čtvrt'ových, tedy metrum, jinými slovy počítací doby v taktu. Zpěv nastupuje jako poslední.

Ostinato slouží jako přehra k písni, doprovod písně i mezihra mezi jednotlivými slokami a dohra písně (Sedlák, 1988).

5.1.4 Hra melodií a melodická tvořivost

Po deklamačních cvičeních zařazujeme jejich melodické vyjádření. Melodizaci provádíme jak zpěvem, tak hrou na melodických nástrojích. Používáme metalofon, zvonkohru, xylofon, popř. ústní klávesovou harmoniku. Jak již bylo zmíněno v kapitole [1.1.1 Význam instrumentálních činností](#), nástroje pomáhají žákům, kteří mají pěvecké potíže, rozvíjet hudební sluch. Nejprve provádějí melodizaci na nástrojích, pak tóny pěvecky napodobují.

Před počátkem hraní vyjmeme ozvučné kameny, které zatím nepotřebujeme. Preparace kamenů slouží k lepší orientaci na nástroji a zabraňuje ostrým disonancím, pokud žák udeří do nesprávného kamene. Nejprve hrají žáci jen se dvěma nebo třemi kameny.

Melodickou tvořivost začínáme hrou na melodickou ozvěnu, při které žáci pěvecky a instrumentálně napodobují učitelem předzpívaný (zahraný) úryvek. Následuje hra na melodickou otázku a odpověď. Začíná tzv. kukačkovou tercií⁶, které se někdy také říká dětský interval, a rozšiřuje se postupně o šestý stupeň, první stupeň

---

⁶ Klesající malá tercie od pátého ke třetímu stupni v dur. V C dur tedy g-e.

a druhý stupeň. Tím získáváme pentatonickou stupnici. Ta však není evropskému myšlení příliš blízká. Naše lidové písně vycházejí z diatoniky, proto je třeba omezit pentatoniku pouze na začátky instrumentální hry a zpěvu (Sedlák, 1988).

5.2 Vytváření doprovodů

Při vytváření jednoduchých instrumentálních doprovodů s opakujícím se harmonickým ostinatem je velmi důležité správně vybrat píseň, viz podkapitola [4. 2. 3. 1. Výběr písní s doprovodným ostinatem, které se stále opakuje](#).

Doprovod lze sestavit z akordických i melodických tónů⁷. V této práci jsem zvolila doprovod pouze akordickými tóny, neboť je tento způsob žakovského hraní snazší.

Doprovod závisí na počtu a typu nástrojů. Musíme také myslet na to, zda je nástroj chromatický nebo diatonický. V případě, že je nástroj diatonický v C dur a nemáme k dispozici výměnné kameny, musíme vytvořit takové ostinato, které v sobě neobsahuje žádné křížky nebo béčka. Výhodné tóniny jsou C dur a F dur, poněvadž jejich tónické kvintakordy ani jejich dominantní kvintakordy neobsahují žádné křížky ani béčka.

V této práci se zabýváme čtyřmi nástroji, a to metalofonem, zvonkohrou, xylofonem a tympány. Vycházíme z jejich polohy a délky trvání tónu. Metalofon zní nejdéle, z tohoto důvodu jeho part obsahuje noty nejdelších hodnot. Často hraje metalofon pouze na první dobu v taktu. Zvonkohra má dobu trvání tónu střední, tzn. zní kratší dobu než metalofon, ale delší než xylofon. Nejčastěji hraje metrum, tedy samé čtvrt'ové hodnoty. Tóny xylofonu znějí nejkratší dobu, do partu xylofonu proto píšeme nejčastěji hodnoty osminové. Tympány, jakožto melodicko-rytmický nástroj, hrají v nejhlubší poloze. Jejich part obsahuje buď metrum, první dobu taktu, nebo nějaký významný rytmický model písně.

---

⁷ Melodické tóny slouží k obohacení melodie ve všech hlasech. Podrobněji viz Kofroň, 1991, s. 93-104.

Toto jsou obecná pravidla. Záleží samozřejmě i na charakteru a tempu písně. Je-li píseň pomalá, metalofon může hrát hodnoty kratší. Je-li píseň rychlá, xylofon může hrát hodnoty delší. Vždy mějme na paměti, že doprovod nesmí rušit zpěv ani jeho plynulost.

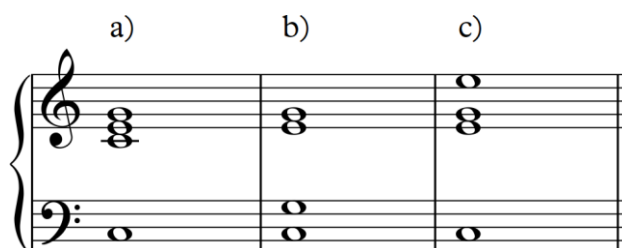
Daniel (1988) doporučuje, aby každý nástroj hrál jiný rytmus. Jistě to pomůže barevnosti a pestrosti doprovodu, ale tento požadavek je možné splnit se zkušenějšími žáky. Stejně jako Orff ve svém Schulwerku říká, že čím zjednodušenější je podání, tím silnější je účinek (Sýkora, 1966), i my se můžeme těmito myšlenkami řídit a preferovat u méně zkušených žáků doprovod jednodušší, ve kterém budou některé nástroje mít rytmus stejný.

5.2.1 Základní harmonická pravidla

Při vytváření doprovodů musíme dodržovat základní harmonická pravidla.

5.2.1.1 Čtyřhlasá úprava kvintakordů

Protože máme čtyři nástroje, hlavní kvintakordy jsou ve čtyřhlasé úpravě. Kvintakord obsahuje pouze tři tóny, tudíž je nezbytné ve čtyřhlasu jeden tón zdvojit. Nejlépe se k tomu hodí spodní neboli základní tón kvintakordu, v C dur tón *c* (a). Ve výjimečných případech lze zdvojit i kvintu (b) nebo tercii (c). To už neplatí u dominantního akordu, neboť jeho tercií je citlivý tón, který se zdvojit nikdy nesmí. Z tohoto důvodu je zdvojení terciie u dominanty zakázané (Kofroň, 1991).

5.2.1.2 Melodické vedení hlasů

Při spojování akordů dbáme na to, aby byl každý jednotlivý hlas správně melodicky veden, stejně tak aby každá dvojice hlasů byla vedena podle daných pravidel.

Při **vedení dvou hlasů** je potřeba dát pozor na rovnoběžný paralelní postup v kvintách, oktávách, primách, sekundách a septimách, který se v přísné čtyřhlasé úpravě nesmí použít. Paralelní kvinty obvykle vznikají chybným spojením akordů. Jejich zákaz je spíše konvenční, v moderní hudbě lze postupy v paralelních kvintách nalézt.⁸ Zákaz postupu hlasů v paralelních oktávách a primách je dán proto, že dvojice hlasů postupujících v oktávách nebo primách splývá v hlas jeden. Ze čtyřhlasé skladby se tak stává skladba tříhlasá.⁹ Interval sekundy a septimy je považován za disonantní. Postupy v disonantních intervalech znějí nelibě, proto jsou postupy v těchto intervalech zakázány. V klasické hudbě je každá disonance rozvedena do konsonance, v moderní hudbě lze tyto disonantní postupy objevit. Nejvhodnějším pohybem je protipohyb. Oba hlasy v něm postupují opačným směrem (Kofroň, 1991).

Při pohybu jednotlivých hlasů ve **čtyřhlasu** dbáme vedle melodického vedení sopránů také na melodické vedení basu. Čtyřhlas má kořeny ve vokální hudbě, v existenci dvou lidských i hlasových pohlaví. Přestože stále dělíme hlasy na mužské (bas a tenor) a ženské (alt a soprán), nauka o harmonii preferuje dělení na nejnižší hlas (bas) a horní hlasy (tenor, alt a soprán). Horní hlasy se vůči basu chovají nezávisle až opozičně. To se promítá do principu při spojování akordů. Pokud jde bas nahoru, horní hlasy, zejména soprán, tíhnou dolů a naopak. Protipohyb horních hlasů vůči basu je také účinný prostředek proti paralelním oktávám a kvintám (Klapil, 2007).

---

⁸ Některé postupy v paralelních kvintách jsou i v klasické hudbě dovoleny. Jedná se o postup z čisté kvinty do zmenšené kvinty, dále paralelní kvinty postupující o malou sekundu (někdy bývají nazývány jako tzv. mozartovské kvinty) a s nimi zvukově shodné půltónové kvinty chromatické. Tyto paralelní postupy jsou dovolené, pokud se neužijí mezi vnějšími hlasy (Kofroň, 1991).

⁹ V harmonii volné (o proměnlivém počtu hlasů) se těchto postupů užít může (Kofroň, 1991).

5.2.1.3 Příbuznost kvintakordů a jejich spojení

T D T T D T T D T

Vybrané písně harmonizujeme pomocí akordu tónického a dominantního, což jsou akordy příbuzné. Jedná se o akordy kvintové příbuznosti, jejich základní tóny jsou od sebe vzdáleny o kvintu. Tyto dva akordy nejplynuleji spojíme pomocí tzv. **přísného spoje**. Přísné spojování znamená zadržetí společného tónu ve stejném hlase. Ostatní hlasy vedeme nejkratším směrem. Při správném rozvodu hlasů ve spojení dominanty a tóniky se náležitě rozvede i **citlivý tón** (VII. stupeň ve stupnici). Ten v sobě nese velké napětí a je nezbytné ho vždy rozvést nahoru do základního tónu tóniky (Kofroň, 1991).

Nevýhodou přísného spoje je nemožnost vytvořit v sopráně pěknou melodii. To nám u žánrových doprovodů písní nevadí, protože hlavní melodii nalezneme ve zpěvném partu, doprovod slouží pouze jako harmonická podpora, přísné spoje jsou zde vhodné.

5.2.1.4 Obraty kvintakordů

Vrchní hlasy u **kvintakordu** (a) můžeme převracet, aniž by se kvintakord změnil v jiný akord. Mluvíme zde pouze o polohách kvintakordu. Převracíme-li však primu kvintakordu umístěnou v basu, akord se změní. V případě, že v basu bude místo primy tercie kvintakordu, vznikne **sextakord** (b). Pokud umístíme do basu kvintu kvintakordu, vznikne **kvartsextakord** (c).

a) b) c)

5.2.2 Sestavování partitury

Sestavování si ukážeme na příkladu písně Hajha husy ze pšenice v tónině F dur.

Ostinato je dvoutaktové. Podíváme-li se na akordy, které ostinato obsahuje, zjistíme, že první takt ostinata je na dominantě, druhý na tónice. Dominantní akord v F dur je C dur. Ten obsahuje tóny *c*, *e*, *f*. Tyto tóny rozložíme do všech hrajících nástrojů, aby zněl plný akord. Rozložení je libovolné, zachováváme však kvintakordy, proto tympány jakožto nejhlubší nástroj hrají vždy základní tón daného akordu, tedy I. stupeň. V akordu C dur hrají tón *c*. V případě kvintakordu je nejvýhodnější zdvojit basový, tedy základní tón. To znamená, že jeden z dalších nástrojů bude hrát tón *c* stejně jako tympány. Zbývající tóny *e* a *g* rozdělíme zbylým dvěma nástrojům.

Ve druhém taktu ostinata následuje rozvod do tónického kvintakordu F dur, při kterém je nutné dodržet základní harmonická pravidla (viz kapitola [5. 2. 1. Základní harmonická pravidla](#)) o rozvodu citlivého tónu a zadržení společného tónu příbuzných akordů. Citlivý tón v F dur je *e*, ten musí být rozveden nahoru, tedy do tónu *f*. Společný tón F dur a C dur je tón *c*. Nástroj, který hraje v prvním taktu ostinata tón *c*, jej bude hrát i v dalším taktu. Kvůli zachování kvintakordu budou tympány v tónickém akordu hrát tón *f*. Zbývá nám rozvod tónu *g*, rozvedeme jej do tónu *a*. Rytmické hodnoty nástrojů volíme dle délky trvání jejich tónů.

Přestože se dětské tympány skládají ze dvou bubínků, jejich zápis v partituře provádíme na jedné lince. Noty s nožičkami nahoru značí větší buben, noty s nožičkami dolů znamenají hru na menší buben. Větší buben je zpravidla naladěný na tón *c*, menší buben na tón *g* nebo *f*. Při ladění na jiné tóny se využívá přechod z tónu bližšího. Pokud by byla píseň v tónině G dur, menší buben bude naladěný na tón *g*, větší buben přeladíme na dominantu, tedy tón *d*.

5.3 Pravidla nácvičku doprovodů

Daniel (1988, s. 9) uvádí 10 základních pravidel nácvičku doprovodů:

1. „Doprovod nacvičujeme k dokonale nacvičené a osvojené písni.

2. *Veškerý nácvik provádíme ke zpívané písni.*
3. *Zpěv dominuje, nástroje pouze zdobí píseň.*
4. *Třetina třídy hraje, zbytek zpívá (případně třetina tančí) a pak se žáci vystřídají.*
5. *Učíme všechny žáky všechno, na vystoupení vybereme nejlepší.*
6. *Každou hodinu nacvičit jen jednu rytmickou vrstvu a vše nacvičené zopakovat.*
7. *Hru připravujeme tleskáním nebo pleskáním. Rytmus ostinata bereme z textu písně.*
8. *Kdo ruší nebo neumí hrát, tomu nástroj odebereme.*
9. *Lepší je dokonalý lehčí doprovod než těžší s chybami.*
10. *Nemícháme orffovské a tradiční nástroje (klavír, akordeon).“*

6 Instrumentální činnosti v učebnicích hudební výchovy

Pro analýzu instrumentálních činností v učebnicích hudební výchovy jsem vybrala Hudební výchovu Marie Liškové z nakladatelství SPN, neboť jsem se s ní setkala při svém působení na různých základních školách v různých krajích ČR. Z toho usuzuji, že tato řada učebnic je v českých školách nejužívanější.

Autorkou ucelené řady učebnic hudební výchovu pro první stupeň základní školy nakladatelství SPN je paní Mgr. Marie Lišková. Spoluautorem učebnic pro 2., 3. a 4. ročník je pan Lukáš Hurník, Ph.D. Autorka tyto učebnice staví na tzv. setkáních. Každou hodinu hudební výchovy nazývá setkáním, které je motivované poutavým názvem. V 1. ročníku jsou to názvy pohádek, ve vyšších ročnících pak různé události ze života. Například Na horách, U pana doktora, Na stavbě, V zoologické zahradě, Na Moravě, Vánoce, Na plese. K učebnicím jsou vydané také metodické příručky, které práci s učebnicí upřesňují.

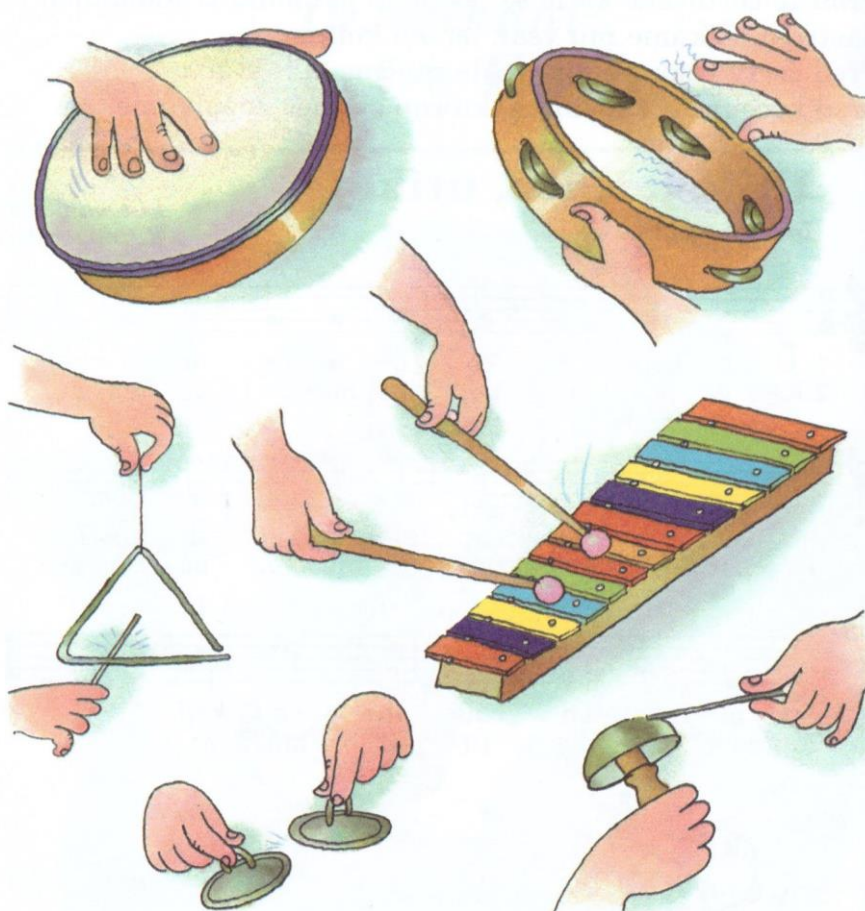
6.1 1. ročník

V předmluvě metodické příručky se dočteme, že hlavním cílem hodin HV v 1. ročníku je rozezpívání dětí a že zpěv se dá naučit jedině zpíváním. Dominantní složkou této učebnice je proto zpěv. Učebnice zahrnuje pro každé setkání jednu až čtyři písně.

Až ke konci učebnice v předposledním setkání nalezneme první seznámení s dětskými nástroji. Jedná se o obrázek, na kterém je zobrazen bubínek, tamburína, hůlky, triangel, zvoněk a zvonkohra. Metodická příručka doporučuje skrýt tyto nástroje pod přikrývku společně s jinými „nástroji“, např. vařečkami, řehtačkami. Cílem je tahat zpod přikrývky nástroje a určit s pomocí učebnice, zda se jedná o dětský hudební nástroj, či nikoliv. Učitel následně nástroj pojmenuje a ukáže, jak se na něj hraje.

Jelikož některé nástroje v učebnici zobrazeny nejsou, nesmí učitel v průběhu výuky zapomenout na jejich představení a ukázkou hry na ně.

Obrázek 5: Dětské nástroje

Na který z těchto nástrojů můžete zahrát melodii písničky?

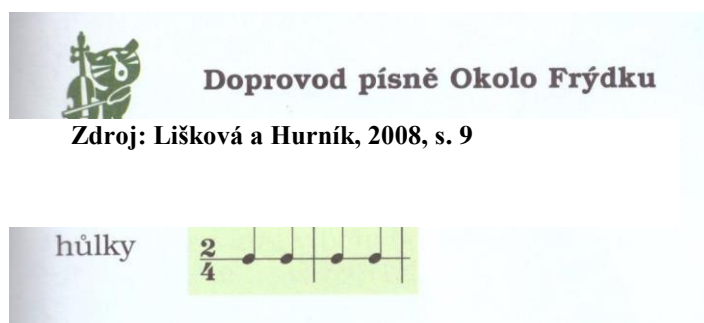
Zdroj: Lišková, 1998, s. 82

6.2 2. ročník

Od 2. ročníku již učebnice pracuje s instrumentálními doprovody. Začíná doprovody rytmickými. Jedná se o hru na rytmické nástroje a hru na tělo. Hned od

Obrázek 6: Rytmický doprovod Okolo Frýdku

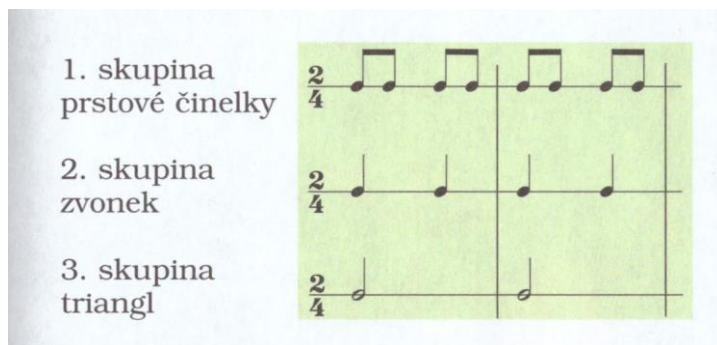
prvního setkání hrají dva nástroje zároveň, hráči jsou nuceni se navzájem poslouchat a učit se vzájemné souhře. To platí i pro skupiny žáků, kteří píseň doprovází hrou na tělo. Doprovod je velmi jednoduchý, bubínek hraje první dobu taktu a hůlky hrají metrum.

The image shows a musical notation for the rhythmic accompaniment of the song 'Okolo Frýdku'. It features a green header with a small illustration of a harp and the title 'Doprovod písňě Okolo Frýdku'. Below the title, the source is cited as 'Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 9'. The notation is for 'hůlky' (sticks) in 2/4 time. It consists of a single staff with four quarter notes, one in each measure, representing the metrum.

Ve druhém setkání se rytmický doprovod rozšiřuje na tři nástroje. Každý nástroj hraje jiný rytmus. Jako přípravu může učitel zvolit nejdříve hru na tělo (tleskání, pleskání, dupání) a zkusit jednotlivé rytmy spolu, nakonec všechny tři současně.

Obrázek 7: Rytmický doprovod Co to zvoní

The image shows musical notation for the rhythmic accompaniment of the song 'Co to zvoní'. It features three staves, each with a different instrument and rhythm. The first staff is for '1. skupina prstové činelky' (finger cymbals) in 2/4 time, showing a pattern of eighth notes. The second staff is for '2. skupina zvonek' (bells) in 2/4 time, showing a pattern of quarter notes. The third staff is for '3. skupina triangel' (triangle) in 2/4 time, showing a pattern of half notes. The source is cited as 'Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 13'.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 13

Od třetího setkání se pracuje s nástroji melodickými. Začíná se zvonkohrou, konkrétně se jedná o střídání dvou zvonkoher, které hrají čtyřtaktový motiv. Učitel by určitě měl provést preparaci, odstranit kameny, které žáci ke své hře nepotřebují. Zvonkohra 1 hraje rozložený C dur akord, pokud se žák v klaviatuře nevyzná, ztratil by orientaci a hrozilo by riziko, že zahraje jiné tóny. Doprovod je snadný a hratelný

Obrázek 8: Melodický doprovod Pod naším okýnkem

Pod naším okýnkem

*Lidová píseň z Čech
Upravil Pavel Jurkovič*

Mírně

Zpěv

Zvonkohra 1

Zvonkohra 2

Pod na - ším o - kýn - kem ro - stou tam dvě rů - že,

pod na - ším o - kýn - kem ro - ste tam štěp.

Jsou na něm ja - blí - čka, tr - há je An - čič - ka,

jsou do - brá, jsou sla - dká, jsou ja - ko med.

The image shows a musical score for the song "Pod naším okýnkem". It includes a vocal line and two zvonkohra parts. The score is in 2/4 time and features various chords (C, G7, Dmi, F) and dynamics (p, mf). The lyrics are in Czech and describe a scene under a window with two roses, a branch, and honey.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 18

z paměti.

V dalším setkání se přidává xylofon. Učitel nesmí zapomenout tento nástroj představit. Doprovod hrou na tělo slouží i jako příprava pro hráče na nástroje, poněvadž mají xylofony stejné rytmy jako tleskání.

Obrázek 9: Rytmicko-melodický doprovod Co je to?

The image shows a musical score for the song "Co je to?". At the top left is a logo of a xylophone. The title "Co je to?" is in a yellow oval. The composer is Ilja Hurník. The piece is titled "Pochodem". The score includes parts for Solo (Sólo), Chorus (Sbor), Soprano Xylophone (Xylof. soprán.), and Alto Xylophone (Xylof. altový). The Solo part has lyrics: "Kou-kol! Pše-ni-ce! Pam-pe-li ška! Mák!". The Chorus part has lyrics: "Co je to? Co je to? Co je to? Co je to?". The xylophone parts are marked with "(tlesk)" and "f". The score is in 4/4 time and G major.

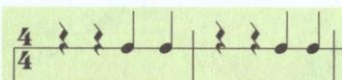
Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 22

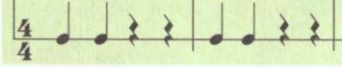
Učebnice velmi často zařazuje rytmický doprovod písně, např. hrou na tělo. Zde

Obrázek 10: Rytmický doprovod Mravenci

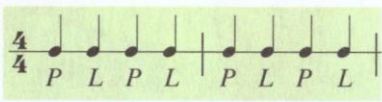
Rytmický doprovod písně

Doprovod části písně, která je vybarvena hnědou barvou:

tlesk

plesk

Doprovod refrénu písně:

 P = pravá ruka
L = levá ruka

Pleskáme rukama střídavě do pravého a levého kolena.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 35

ukázka ze setkání sedmého.

V devátém setkání se poprvé setkávají nástroje rytmické s melodickými. Jedná se o krátká jedno nebo dvoutaktová dobře zapamatovatelná ostinata. Jistě bude výhodné secvičit vždy dvojice nástrojů, následně všechny tři dohromady. V partituře je napsaná

Obrázek 11: Rytmicko-melodický doprovod Šibal pekař

 Šibal pekař

Mírně rychle Lidový text z Čech

Zpěv
Pe - kař pe - če hou - sky, u - šti - pu - je kou - sky, pe - kař - ka mu

Melalofon sopránový

Hůlky

Chřestídlo

po - má - há, u - šti - pu - jí o - ba dva.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 42

dohra, nástroje mohou samozřejmě hrát i stejnou předebru.

Autoři do sady učebnic zařazují také hru na kuchyňské nástroje. Zde ukázka z jedenáctého setkání. Je potřeba dát pozor na materiál kuchyňských nástrojů, aby byl zvuk nástrojů vůbec slyšet. Rytmus bude dobrý nacvičit tleskáním.

Ve čtrnáctém setkání se opět objevuje melodický doprovod za pomoci zvonkohry a metalofonu. Píseň je v D dur, hráč na zvonkohru bude hrát tón *fis*, je proto nutné zajistit chromatickou zvonkohru nebo výměnný kámen. Part zvonkohry už vyžaduje hru z not, tento part si tedy může zahrát žák, který své hudební vzdělání rozšiřuje např. na základní umělecké škole. Obecně se pro začátečnickou nástrojovou hru doporučuje hra z paměti. Motiv má být krátký, jednoduchý, dobře zapamatovatelný, aby žák dokázal u své hry poslouchat i své spolužáky, jak zpěváky, tak hráče.

Obrázek 13: Melodický doprovod Šel tudy

The image shows a page from a music book with the title "Šel tudy" in a yellow oval. The score is for a folk song from the Czech Republic, with instrumental accompaniment by Pavel Jurkovič. The key signature is D major (one sharp) and the time signature is 2/4. The tempo is marked "Rázně" (Allegretto). The score includes three parts: "Zpěv" (Vocal), "Zvonkohra" (Chime), and "Metalofon" (Metallophone). The vocal line has lyrics: "Šel tu-dy, měl du-dy, a-ni ne-za-pís - kal, bo - dejž mu ty du-dy ra - rá - šek roz - třís - kal." The instrumental parts for zvonkohra and metalofon provide a rhythmic accompaniment. At the bottom, there is a section labeled "nabíječka" (battery) with a green bar and a "2" indicating a two-measure rest.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 65

V posledním setkání autoři zařazují dva instrumentální doprovody písně Já do lesa nepojedu, jednodušší a složitější. V jednodušším doprovodu musíme autorům vytknout pomlku tamburíny na první době. První doba slouží jako opěrný bod, je na ní vždy důraz, proto není vhodné obsazovat tuto dobu pomlkou. Pokud by chtěl učitel zařadit i složitější doprovod, měl by sevcit jednotlivé skupiny nástrojů v libovolných kombinacích, postupně přidávat nástroje další. Všechny nástroje hrají ostinátní motiv,

Obrázek 14: Rytmicko-melodický doprovod Já do lesa nepojedu

Instrumentální doprovod písně

a) jednodušší

Hůlky $\frac{3}{4}$

Bubínek $\frac{3}{4}$

Tamburína $\frac{3}{4}$

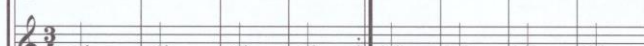
Metalofon altový $\frac{3}{4}$

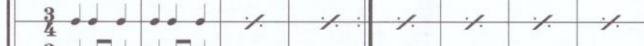
Instr. doprovod Jaroslav Jahoda

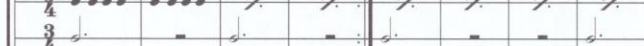
b) složitější

Instr. doprovod Pavel Jurkovič

Zvonkohra $\frac{3}{4}$

Metalofon $\frac{3}{4}$

Bubínek $\frac{3}{4}$

Hůlky $\frac{3}{4}$

Triangl $\frac{3}{4}$

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 88

který si poměrně snadno zapamatují.

Na konci každé učebnice nalezneme oddíl nazvaný Pro pilné zpěváky. Mimo písní navíc se zde také objevují rytmicko-melodické doprovody písní. Některé jsou jednodušší a lze je zahrát z paměti díky krátkému motivu, u jiných je nutná hra z not. Partitura k písni Já mám koně je dost obsáhlá, je v ní plno různých nástrojů, z nichž téměř každý má jiný rytmus a hra je většinou z not. Tato píseň by byla vhodná spíše do instrumentálního kroužku, kde byla hra doprovodů procvičována od základů a hráči jsou více sehraní. Je navíc psaná v G dur, part xylofonu a metalofonu obsahuje tón *fis*. Učitel musí zajistit chromatické nástroje nebo výměnné kameny.

Obrázek 15: Rytmicko-melodický doprovod Já mám koně

Já mám koně

Vesele, mírně rychle Úprava Jaroslav Svoboda
Lidová píseň z Čech

G D G D C D G Fine

1. Já mám ko-ně, vra-ný ko-ně, to jsou ko-ně mí.

Triangl
Činel
Xylofon
Zvonkohra
Metalofon
Hůlky
Tamburina
(Bubínek)
Tympány
Cello

G D G D Da Capo

Když já jim dám ov - sa, o - ni ská - čou hop - sa . .

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 94

Velkou výhodou následující partitury je to, že všechny nástroje mají stejný rytmus, hrají pouze na první dobu taktu. Ostinata jsou jedno až čtyřtaktová. Postupným secvičením různých skupin nástrojů je tato píseň ve druhém ročníku zvládnutelná. Velkou výhodou je hra z paměti u všech nástrojů.

Obrázek 16: Rytmico-melodický doprovod Jede, jede poštovský panáček

Jede, jede poštovský panáček

*Upravil Ladislav Daniel
Lidová píseň z Čech*

Vesele

F C F C F

Zpěv
Je - de, je - de poštovský panáček, je - de, je - de poštovský pán.

Bicí

Zvonkohra

Sopránový metalofon

Altový metalofon

Tympány

C F C F C F

Vza - du má truhličku, vpředu má trubičku. Je - de, je - de do Ro - ky - can.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 95

Píseň Jedna dvě, Honza jde obsahuje stejný rytmický prvek ve všech nástrojích. Jedná se o rytmizaci textu písně, což je velmi výhodné. Ani melodie nástrojů není složitá, učitel s žáky musí ovšem nacvičit změny v posledních taktech na řádku. Píseň je v tónině F dur, part zvonkohry obsahuje tón *b*, musí tedy být k dispozici chromatický nástroj nebo výměnný kámen.

Obrázek 17: Rytmicko-melodický doprovod Jedna dvě, Honza jde

Jedna dvě, Honza jde

Mírně rychle Upravil Ladislav Daniel
Lidová píseň z Čech

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of two systems of staves. The first system includes a vocal line (Zpěv) and five instrumental lines: Bicí (Claps), Xylofon (Xylophone), Zvonkohra (Chime), Metalofon (Metallophone), and Tympány (Drums). The second system continues the vocal line and includes four instrumental lines. The tempo is marked 'Mírně rychle' (Moderately fast). The score includes lyrics in Czech and dynamic markings 'F' and 'C7'.

Zpěv
1. Jed - na, dvě, Hon - za jde, ne - se py - tel mou - ky.

Bicí

Xylofon

Zvonkohra

Metalofon

Tympány

Má - ma se ra - du - je, že bu - de pěst vdol - ky.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2008, s. 96

6.3 3. ročník

V učebnici pro 3. ročník suverénně dominují rytmické doprovody písní. Ty začínají hned ve druhém setkání doprovodem, ve kterém se střídá triangl a hra na tělo. Při tleskání je nevhodná pomlka na první dobu, ta by měla být vždy obsazena hranou

Obrázek 18: Rytmický doprovod Ach synku, synku

Rytmický doprovod písňe

1. – 4. takt
triangl

5. – 10. takt
tlesk

plesk

11. – 14. takt
triangl

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 12

notou, neboť je to přízvukná doba. Řešením je, že tleskání i pleskání hraje stejný hráč.

V průběhu celé učebnice potkáváme krátká rytmická ostinata, jedná se, stejně jako v předchozím díle, o hru na tělo i na hudební nástroje. Příklad je vybrán ze setkání čtvrtého. Opět by měl celý tento doprovod hrát jeden žák, aby nebyla na první době pomlka.

Rytmický doprovod

tlesk

plesk

Obrázek 19: Rytmický doprovod Hospodářství

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 20

V pátém setkání se poprvé setkáváme s doprovodem na melodické nástroje. Part nástrojů můžeme nazvat ozvěnou zpěvu. Jelikož žáci hrají na melodické nástroje po delší odmlce, může nastat problém v rytmické přesnosti, která je technicky náročná, zvláště v rychlém tečkovaném rytmu ve třetím a čtvrtém taktu. Jako řešení lze tyto

Obrázek 20: Melodický doprovod Ptáci

Ptáci
Mírně *p* Ilya Hurník

Sólo
Sólo
Metalofon altový
Xylofon sopránový
Xylofon altový

Ku - ku!
Ku - ku!

Pět pe - něž!
Pět pe - něž!

Vr - kú!
Vr - kú!

Ko - ko - dák!
Ko - ko - dák!

Ky - ky - ry - ký!
Ky - ky - ry - ký!

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 24

rytmy nacvičit v pomalejším tempu. Nástrojová souhra se zde neprocvičuje.

K tónické písni Dů Valaši, dů vytvořili autoři v šestém setkání instrumentální doprovod, který lze, jak učebnice uvádí, zahrát na libovolný melodický nástroj.

Obrázek 21: Melodický doprovod Dů Valaši, dů

Instrumentální doprovod (libovolný melodický nástroj)

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 30

S ohledem na půlové hodnoty by bylo dobré zvolit nástroj, jejichž tón po úderu déle zní.

V desátém setkání nalézáme rytmický i melodický doprovod písně. Rytmický se hraje na části těla, melodický na zvonkohru. Melodický doprovod vyžaduje hru z not, což není vhodné.

Obrázek 22: Rytmicko-melodický doprovod Rampouch

Část A:

tlesk

dup

Část B:

pleskání

P = pravá ruka, L = levá ruka

Melodický doprovod – zvonkohra

Část A:

Část B:

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 48

V devatenáctém setkání autoři učebnice připravili neustále se opakující melodicko-rytmický doprovod písně s obsazením hned pěti nástrojů, z čehož jsou čtyři melodické. Je to první doprovod s tolika nástroji hrajícími spolu, proto jeho nácvik a celkově organizace hráčů nejspíše zabere více času. Ostinato je pouze půltaktové, žáci si jej dobře zapamatují. Každý nástroj má jiný rytmus, je proto důležitá příprava. Všechny rytmy můžeme zahrát na tělo a pak je postupně hrát dohromady s důrazem na

Obrázek 23: Rytmicko-melodický doprovod Běží liška k Táboru

Běží liška k Táboru

*Lidová píseň z Čech
Upravil Ilja Hurník*

Pochodem
mf F

Zpěv
Bě - ží liš - ka k Tá - bo - ru, ne - se py - tel zá - zvo - ru.
Je - žek za ní po - spí - chá, že jí py - tel roz - pí - chá.

Zvonkohra
mf

Metalofon sopránový
mf

Xylofon sopránový
mf

Xylofon altový
mf

Tamburína
mf

F C F F C F

Běž za - jič - ku, běž za ní, po - ber jí to ko - ře - ní.
Liš - ka se mu scho - va - la, ješ - tě se mu vy - smá - la.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 86

souhru nástrojů.

V následujícím setkání je počítáno s dalším melodickým nástrojem, a tím je flétna. Nejedná se o doprovod písně, ale o zahrání skladbičky Theodora Oestena, která předpokládá hru z not. Tato Uspávanka je vhodná spíše do instrumentálního kroužku nebo pro žáky, kteří hrají na nějaký hudební nástroj. Je zapotřebí i hráč, který umí hrát na flétnu. Skladba je v G dur, první melodický nástroj musí být buď chromatický nebo s výměnným kamenem.

Obrázek 24: Uspávanka

The image shows a musical score for a piece titled 'Uspávanka' (Lullaby) by Theodor Oestens. The score is written for three parts: Flétna (Flute), 1. melodický nástroj (1st melodic instrument), and 2. melodický nástroj (2nd melodic instrument). The key signature is G major (one sharp) and the time signature is common time (C). The score consists of three systems of music. The first system shows the flute part with a melodic line and two melodic instruments with accompaniment. The second system continues the melodic line for the flute and the accompaniment for the two melodic instruments. The third system concludes the piece with a final cadence for all parts.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 91

Nyní se přesouváme do oddílu Pro pilné zpěváky. V následující písni jsou zapotřebí housle. Píseň je v G dur, part zvonkohry obsahuje tón *fis*, učitel musí obstarat chromatickou zvonkohru nebo výměnný kámen. Čtyřtaktový motiv je melodicky bohatý, u slabších žáků bude patrně vyžadovat delší nácvik.

Obrázek 25: Melodický doprovod Sousedská

Sousedská

*Lidová píseň z Čech
Upravil Pavel Jurkovič*

Mírně, tanečně

Zpěv *mf* *G* *D* *D*

Na na-šem dvo-ře je pěk-ná
Na na-šem dvo-ře je pěk-ný

Zvonkohra

Metalofoň

Housle

1. *G* 2. *G* *G* *Ami* *D⁷*

rů - žič - ka, rů - že. Jak je ta rů - žič - ka, tak je má
dou - be - ček, dou - bek. Jak je ten dou - be - ček, tak je můj

G *G* *Ami* *D* *D⁷* *G*

dív - čič - ka, na mě se dí - vá, jen se u - smí - vá.
ho - le - ček, na mě se dí - vá, jen se u - smí - vá.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 102

Melodický doprovod k této písni je vcelku snadný, střídají se v něm dvě zvonkohry, které hrají dvoutaktový motiv. Píseň je v D dur, učitel musí obstarat chromatické zvonkohry nebo výměnné kameny *fis* a *cis*. Další možností je transpozice písně do C dur, ve které nejsou výměnné kameny potřeba.

Obrázek 26: Melodický doprovod Nic nedbám

Nic nedbám

*Lidová píseň z Moravy
Upravil Pavel Jurkovič*

Zpěv

1. zvonkohra

2. zvonkohra

D *Emi* *A⁷* *D*

Nic ne - dbám, jen když mám pod o - kny za - hrád - ku,

D *Emi* *A* *D*

nic ne - dbám, jen když mám pod o - kny štěp.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 109

Úskalím následujícího doprovodu může být střídání rytmů v partu xylofonu v jednotlivých dílech písně. Rytmus jsou velmi podobné, avšak s malými změnami. Hráč na triangel se bude nejspíše orientovat podle dirigentských gest, učitel mu ukáže, kdy má

Obrázek 27: Rytmičko-melodický doprovod Lúčka zelená

Lúčka zelená

*Lidová píseň z Moravy
Upravil Petr Eben*

Zvolna, zpěvně

Dmi A⁷ Dmi F

Zpěv
Lúč - ka — ze - le - ná, ne - po -

Xylofon
nebo
zvonkohra
sopr.

Metalofon
libovolný

Triangel

Gmi A Dmi Gmi

ko - se - ná. Daj Bo - že ro - sy, lúč - ka se

Dmi Dmi B A⁷ Dmi

sko - sí zít - ra — do rá - na.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 105

hrát.

V další písni se objevuje opět nový nástroj, a tím je cello. Volba je to zajímavá, ovšem nehledí na praktičnost. Pokud se ve třídě objeví hráč na cello, je to poměrně vzácnost. Doprovod obsahuje šest dalších nástrojů a vyžaduje hru z not. Part hůlek navíc nevhodně začíná na lehkou dobu. Píseň je v tónině F dur, učitel musí mít k dispozici chromatický metalofon nebo výměnný kámen *b*.

Obrázek 28: Rytmico-melodický doprovod Dú Valaši, dú

Dú Valaši, dú

Lidová píseň z Moravy
Upravil Jaroslav Svoboda

Mírně

Zpěv

1. Dú Va-la-ši dú... ho-re de-di - nú... je-den ne-se pep-řek,

Triangl

Činel

Zvonkohra

Metalofon

Hůlky

Cello

pizzicato

dru-hý ve-ze čes - nek, tře-tí ci-bu - lu... tře-tí ci-bu - lu...

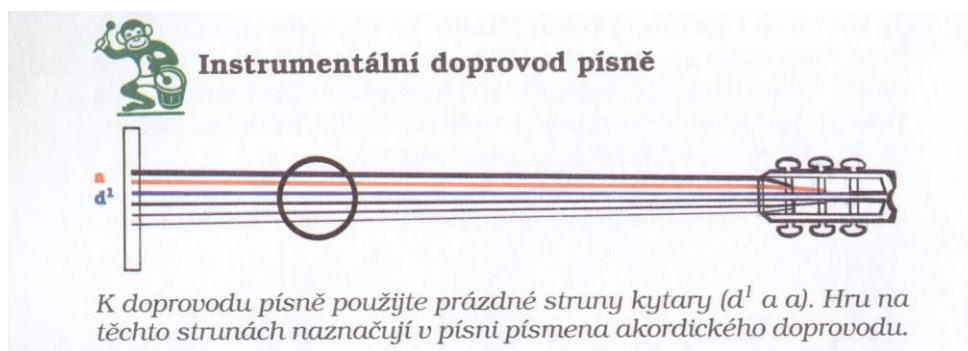
Zdroj: Lišková a Hurník, 2007, s. 106

6.4 4. ročník

V učebnici pro 4. ročník doprovodů ubylo, a to hlavně doprovodů na Orffovy melodické nástroje. Ty bohužel nalezneme pouze v doplňkové části Pro pilné zpěváky.

Na počátku prvního setkání nacházíme instrumentální doprovod písně na nástroj, který zatím zmíněn nebyl. Jedná se o kytaru. Píseň se má doprovázet na její prázdné struny. Dá se pochybovat o smyslu tohoto doprovodu. Kytar jistě nebude k dispozici mnoho a přes zpěv žáků možná nepůjde slyšet. Snad slouží jako seznámení s nástrojem a motivace pro někoho, kdo by na kytaru chtěl začít hrát.

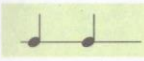
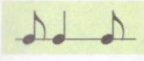
Obrázek 29: Kytarový doprovod Znáám já jeden krásný zámek

Zdroj: Lišková a Hurník, 2001, s. 6

Ve čtvrtém setkání nabízí učebnice ostinatní rytmickou figuru, žáci mají dokonce sami vybrat, který nástroj by mohl danou figuru hrát. Pro synkopickou rytmickou figuru autoři správně poradili, že si mají žáci k figurám vymyslet slovo,

Obrázek 30: Rytmický doprovod Išla Marína

rytmická figura	slovo (pozor, musí být pouze jedno!)	hudební nástroj
	?	?
	?	?

K těmto rytmickým figurám vyberte vhodné nástroje Orffova instrumentáře. (K doprovodu se v žádném případě nehodí triangl.) Pak si písničku i s doprovodem zazpívejte.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2001, s. 21

vhodné slovo „Marína“ najdeme hned v názvu písně.

Dalším setkáním nás opět provází rytmický doprovod hůlek a rámového bubínku. Rytmus hůlek je velmi pestrý a značně těžký, začíná dokonce na lehkou dobu, což může činit žákům problém. Vždy by jejich doprovod měl začínat na první

Obrázek 31: Rytmický doprovod Jsou mlynáři

(přízvuchné) době.

Posledním instrumentálním doprovodem písně v jedenáctém setkání je jednoduchý rytmický doprovod hrou na tělo. Tím bohužel doprovody písní v základní části této učebnice končí.

Obrázek 32: Rytmický doprovod Toemba

V závěrečném dílu učebnice jsou uvedeny rytmicko-melodické doprovody již vyšší obtížnosti s větším počtem nástrojů. Vyžadují většinou hru z not, hodí se spíše

Obrázek 33: Rytmicko-melodický doprovod Liščí mazurka

Liščí mazurka

Hudba Pavel Jurkovič
Slova Oldřich Sirovátka

Tanečně

Zpěv

Zvonkohra

Xylofon

Tleskání
Dupání

1. Met-la liš-ka

po-ko-jí - ček, met-la ta - ky siň, naš-lav kou - tě žlu-tý knof - lík,

C G C C C

The image shows a musical score for 'Liščí mazurka' in 3/4 time. It includes a vocal line starting with '1. Met-la liš-ka' and a piano accompaniment for Zvonkohra, Xylofon, and Tleskání/Dupání. The score is divided into two systems. The first system shows the vocal line and the instrumental accompaniment. The second system shows the vocal line with lyrics and the instrumental accompaniment. The tempo is marked 'Tanečně' and the dynamics are 'mf' and 'p'. The key signature is one flat (B-flat major or D-flat minor).

do zájmového kroužku instrumentálních činností. Jako první je uvedena Liščí mazurka. Souhra nástrojů patrně činit potíže nebude, nicméně je vyžadovaná hra z not.

Následující doprovod je vyšší obtížnosti. Je pro to hned několik důvodů. Partitura zahrnuje hned několik rytmů, jejichž souhra bude obtížnější. Rytmus bubínku a tamburíny je dosti těžký pro desetileté žáky, zvláště pokud se má přesně sehrát s dalšími sedmi nástroji. Dalším problematickým místem jsou pomlky na začátcích

Obrázek 34: Rytmicko-melodický doprovod Už ty pilky dořezaly

Už ty pilky dořezaly

Živěji *Lidová píseň z Lašska*
Upravil Jaroslav Svoboda

G D G D G D G

Už ty pil-ky do-ře-za-ly, už ty mlyn-ky do-mle-ly,

Triangl
Činel
Xylofon
Bukohra
Metalofon
Hůlky
Bubínek
Tamburína
Tympán

G D G D G D G D G

už sed - la - ci vy-mla - ti - li, ma - ju pra - zdne sto - do - ly.

Zdroj: Lišková a Hurník, 2001, s. 96

taktů ve zvonkohře a v bicích nástrojích.

V posledním doprovodu, který se vyskytuje v učebnici pro 4. ročník ZŠ, může činit potíže problematictější part xylofonu kvůli dvojhlasu, který obsahuje, a pomlčkám na prvních dobách u metalofonu a tympán. Vyžaduje se hra z not.

Obrázek 35: Rytmicko-melodický doprovod Ten chlumecký zámek

Ten chlumecký zámek

Mírně rychle - rázně

D (Hmi) A⁷ (Emi)(A⁷) D Fine

1. Ten chlu-mec-ký zá - mek je za le - sem,
vza-li mě na voj - nu ne - vě - děl jsem,

Triangl

Činel

Xylofon

Zvonkohra

Metalofon

Hůlky

Tympán

D D Emi A A A⁷ Da Capo al Fine

ten chlu-mec-ký zá - mek je za le-sem, vza-li mě na voj - nu, ne - vě - děl jsem,

Da Capo al Fine

Zdroj: Lišková a Hurník, 2001, s. 97

6.5 5. ročník

Na rozdíl od předchozích dílů převažují v učebnici pro 5. ročník melodické doprovody, avšak spíše pro jednotlivé nástroje. Instrumentální ostinátní doprovod najdeme hned v prvním setkání. Jedná se o čtyřtaktové ostinato pro metalofon a xylofon. Čtyři klesající osminové noty v partu xylofonu mohou činit potíže, je potřeba zajistit příjemné střídání paliček a případný nácvik v pomalém tempu.

Obrázek 36: Melodický doprovod Bejvávalo

The image shows a page from a music textbook. At the top left is a logo of a bear playing a drum. To its right is the title 'Instrumentální doprovod písňe (ostinátní doprovod)'. Below the title are two musical staves. The first staff is labeled 'Metalofon' and contains a sequence of notes: C, G, C, G, C, G, C. The second staff is labeled 'Xylofon' and contains a sequence of eighth notes: G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D.

Zdroj: Lišková, 2002, s. 9

obsahuje part pouze jednoho nástroje. Jeho výběr je libovolný.

V šestém setkání autoři zařadili opět ostinátní doprovod, tentokrát tři nástrojů. Jedná se o píseň s formou **a b a**, v dílu **b** se doprovod mění, žáci mohou tento doprovod

Obrázek 37: Melodický doprovod Avignonský most

The image shows a page from a music textbook. At the top left is a logo of a bear playing a drum. To its right is the title 'Instrumentální doprovod písňe'. Below the title are two musical staves. The first staff contains a sequence of notes: G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D. The second staff contains a sequence of notes: G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D, G, F, E, D. The word 'FINE' is written at the end of the first staff, and 'D.C. al FINE' is written at the end of the second staff.

Obrázek 38: Melodický doprovod Kdyby byl Bavorov

Zdroj: Lišková, 2002, s. 37

D
alší
dopro
d ve
druhém
setkání
je
jednodu
chý

zahrát i bez not. Je potřeba sledovat souhru paliček ve dvojhlasu.

Stejně jako v učebnici pro 3. ročník se i zde v jedenáctém setkání objevuje melodický doprovod k písni Dů Valaši, dů na jeden melodický nástroj.

Instrumentální doprovod písňe

Metalofon I
díl A

Metalofon II
díl B

Ostinátní doprovod

The image shows a musical score for an instrumental accompaniment. It features three staves. The first two staves are for Metalofon I (part A) and Metalofon II (part B), both in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). The notes are chords: D, D, A, D for Metalofon I and G, D, A, D for Metalofon II. The third staff is an ostinato accompaniment in the same key and time, consisting of a repeating rhythmic pattern of eighth and quarter notes.

Obrázek 40: Melodický doprovod Na rozlúčení

Instrumentální doprovod písňe

Zdroj: Lišková, 2002, s. 74

Zdroj: Lišková, 2002, s. 61

The image shows a musical score for an instrumental accompaniment. It features a single staff in 3/4 time with a key signature of one sharp (F#). The melody consists of eighth and quarter notes. There are first and second endings indicated by brackets and numbers 1 and 2.

Posledním instrumentálním doprovodem v základní části učebnice je jednoduchý jednohlasý doprovod na libovolný melodický nástroj, vhodný bude metalofon nebo zvonkohra, jejich tón je delší a půlová hodnota bude déle znít.

Stejně jako v předchozích dílech učebnice nabízí ve svém závěru doplňkové písně a doprovody. Tentokrát jsou v nich zahrnuty i jiné nástroje, zobcová flétna, kontrabas a klavír. V následující písni hraje pět nástrojů, mimo Orffův instrumentář se zde vyskytuje zobcová flétna (nebo housle) a kontrabas (nebo klavír). Píseň je v F dur, bude proto vyžadovat chromatický metalofon nebo výměnný kámen *b*. Jednotlivé party nejsou rytmicky složité, ale rytmus i melodie se v nich střídají, proto píseň vyžaduje hru

Obrázek 41: Melodický doprovod Čtyři koně jdou

Čtyři koně jdou

Mírně, tanečním pohybem
(jako menuet) Lidová píseň z Čech
Doprovod Pavel Jurkovič

Zpěv *F*
mf

Zobcová flétna
sopr.
(nebo housle) *mf*

Metalofon
nebo zvonkohra
alt. *mf*

Hůlky *mf*

Tamburína *p*

Tympány
nebo kontrabas
(nebo klavír) *mf* *mp*

C *F* *C*

tam-hle za vo-dou pro mou nej - mi - lej - ší,

Zdroj: Lišková, 2002, s. 118

z not.

Také tato poslední píseň vyžaduje hru z not. Part xylofonu je opravdu zvláštní, až nevhodný, obsahuje akordy, některé dokonce o pěti tónech. Hra tří hráčů na jeden xylofon je naprosto nežádoucí. Dalším problematickým místem jsou pomlky na první dobu, na první době je důraz a nástroje musí vždy hrát.

Obrázek 42: Rytmicko-melodický doprovod Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku

Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku

*Lidová píseň z Čech
Instr. doprovod Petr Eben*

Mírně, ale tanečně

The image shows a musical score for the song 'Ráda, ráda, můj zlatej Honzíčku'. It includes a vocal line and instrumental parts for Flute, Alto Metallophone, Xylophone, and Drums. The score is in 3/4 time and features dynamic markings such as *mf* and *f*. The lyrics are: 'rá - da, můj zla - tej Hon - zíč - ku, rá - da, rá - da,'.

Zpěv
Flétna
Metalofon altový
Xylofon
Tympány

rá - da, můj zla - tej Hon - zíč - ku, rá - da, rá - da,

Zdroj: Lišková, 2002, s. 121

6.6 Shrnutí

Instrumentální činnosti se v řadě učebnic od Marie Liškové a Lukáše Hurníka vyskytují s výjimkou učebnic pro první ročník. Nejvíce jsou zastoupeny v učebnicích pro druhý a třetí ročník, ve čtvrtém a pátém ročníku jejich počet klesá.

Přestože učebnice pro první ročník neobsahuje dětskou hru na hudební nástroje, nesmí učitel na tuto složku hudební výchovy zapomínat. Měl by při nejmenším rozvíjet dovednosti, které si žáci přináší z mateřských škol. Jedná se o reprodukci rytmu písni, metra a první doby taktu. Vše je většinou hráno na tělo. Ke hře na tělo se může přidat tvorba jednoduchých rytmů, která vychází z rytmizování slov podle délky slabik v nich. Učitel také může zařadit rytmickou ozvěnu.

Řazení instrumentálních činností od druhého do pátého ročníku není v této řadě učebnic příliš metodicky vhodné, doprovody na sebe logicky nenavazují, jsou to spíše takové útržky. Rytmičké doprovody se objevují ve všech ročnících, zahrnují jak hru na tělo, tak hru na nástroje. Melodických doprovodů už je méně. U některých doprovodů se procvičuje nástrojová souhra, do jiných kapitol jsou zakomponovány doprovody, kde se nástroje střídají a spolu vůbec nehrají. Určitě by bylo vhodné a přínosné kombinovat nabízené doprovody s doprovody jinými, nejlépe vlastními nebo zde nabízenými, ve kterých se bude procvičovat i souhra nástrojů. Můžeme využít postup od Ladislava Daniela, který doporučuje začít s doprovody, kde všechny nástroje hrají stejný rytmus (např. doprovod k písni Bejvávalo uvedený v této práci) a postupně přecházet k doprovodům těžším, ve kterých každý nástroj hraje jiné rytmické hodnoty a žáci se musí navzájem více poslouchat.

Již v učebnici pro druhý ročník nalézáme melodický doprovod, který vyžaduje hru z not, což je u žákovských doprovodů písni nevhodné. doprovody mají být snadno hratelné pro většinu žáků, rozvíjí spolupráci, souhru, vzájemný poslech. Abychom dokázali splnit všechny tyto požadavky, hra z not není možná, působila by spíše rušivě. Navíc by se nejprve všichni žáci museli naučit noty číst, pak by teprve mohli hrát. Hra instrumentálních doprovodů z not je jistě přínosná například v zájmovém kroužku, jehož cílem je hrát doprovody těžší, ale nikoliv v hudební výchově na 1. stupni základní školy.

Dalším prohrěškem v uvedených doprovodech jsou pomlky na prvních dobách taktů. První doba taktu je vždy přízvukná, je na ní přízvuk neboli akcent. Od nástrojů se vyžaduje, aby na tuto dobu hrály. Vše opět vychází z citění hudby, od mateřské školky tleskáme či dupeme vždy na první dobu taktu, při tanci bývá krok na první dobu výraznější. Tento opěrný bod by v doprovodné hudbě neměl chybět.

Doprovody také porušují Danielova pravidla o nácviu doprovodů (viz kapitola [5.3 Pravidla nácviu doprovodů](#)). Daniel zde uvádí pravidlo, ve kterém tvrdí, že nikdy nemícháme orffovské a tradiční nástroje. To se v učebnicích, zvláště ve vyšších dílech, děje. Míchají se orffovské nástroje s flétnou, houslemi i klavírem.

Přestože doprovody v této řadě učebnic obsahují některé prohrěšky proti stavbě instrumentálních doprovodů, nelze říci, že by se při vyučovacím procesu nedaly použít. Učitel má samozřejmě právo některé doprovody vynechat, stejně jako má právo je upravit nebo nahradit jinými. Určitě by ale neměl na instrumentální činnosti v hodinách hudební výchovy zapomínat.

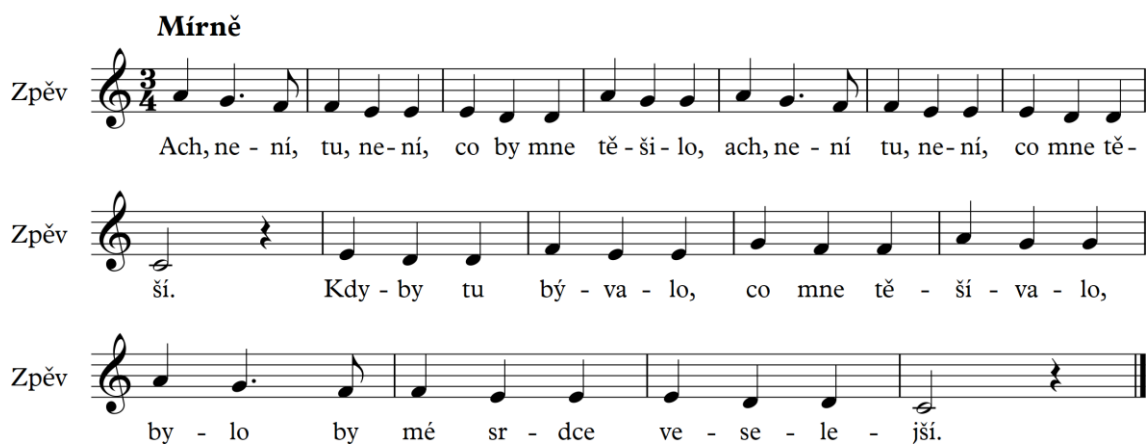
7 Partitury

7.1 *Ach, není tu, není*

Ach, není tu, není

Mírně

Zpěv

Ach, ne - ní, tu, ne - ní, co by mne tě - ši - lo, ach, ne - ní tu, ne - ní, co mne tě - ši.
Kdy - by tu bý - va - lo, co mne tě - ši - va - lo,
by - lo by mé sr - dce ve - se - le - jší.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.2 *Andulko, mé dítě*

Andulko, mé dítě

Rychle

Zpěv

An-du-lko, mé dí-tě, vy se mi tu-ze lí-bí-te, An-du-lko, mé dí-tě,

Zpěv

já vás mám rád. A - ni mi to li - di ne - pře - jou, že cho - dím

Zpěv

za te - bou, a - ni mi to li - di ne - pře - jou, že tě mám rád.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.3 Bejvávalo

Bejvávalo

Mírně

Zpěv

Bej-vá - va-lo, bej-vá - va-lo, bej-vá - va-lo do-bře. Bej-vá - va-lo, bej-vá - va-lo,

Zpěv

bej-vá - va-lo do-bře. Za na-ších mla-dejch let bej-val svět ja - ko květ.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.4 Červená se line záře

Červená se line záře

Mírně

Zpěv

Če-rve-ná se li-ne zá-ře, če-rve-ná se li-ne zá-ře,
o - heň, o - heň, hře - je ru - ce, ba - rví tvá - ře.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.5 Hajha, husy, ze pšenice

Hajha, husy, ze pšenice

Rychle

Zpěv

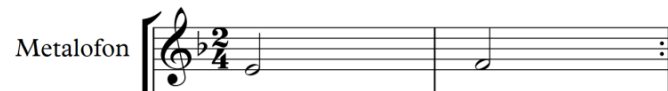
Haj-ha, hu-sy, ze pše-ni ce, haj-ha, hu-sy, ze ži-ta. Le-pší je ta ma lá ho-lka

Zpěv

ne-žli je ta ve-li-ká, le-pší je ta ma-lá ho-lka ne-žli je ta ve-li-ká.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.6 Chovejte mne, má matičko

Chovejte mne, má matičko

Mírně

Zpěv

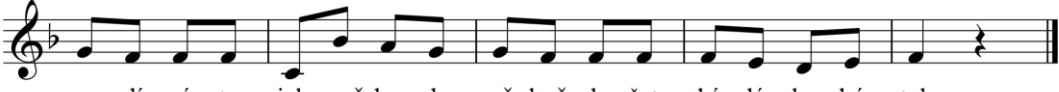
Cho-vej-te mne, má ma-ti-čko, ja-ko mí-še-ňské ja-blí-čko, cho-vej-te mne,

Zpěv

má ma-ti-čko, ja-ko z rů-že květ. Jen až vy mne vy-cho-vá-te, pak se na mne

Zpěv

po-dí-vá-te, jak mně bu-de pě-kně slu-šet bí-lý ka-bá-tek.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.7 Já mám doma trnku

Já mám doma trnku

Rychle

Zpěv

Já mám do-ma tr- nku, tr- nku, tr- nku, v ma-lo-va-ným hr- nku, hr - ne -

Zpěv

čku. Tra-la-la-la - la - la - la - la - la - la, tra-la-la-la - la - la - la - la - la.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

The musical score is written in 2/4 time. The vocal parts are in treble clef. The percussion parts (Metalofon, Zvonkohra, Xylofon, and Tympány) are in bass clef. The Metalofon part consists of four measures of whole notes. The Zvonkohra part consists of four measures of quarter notes. The Xylofon part consists of four measures of quarter notes. The Tympány part consists of four measures of quarter notes. The score ends with a double bar line and repeat dots.

7.8 Nechod' tam

Nechod' tam

Živě

Zpěv

Ne-chod' tam, pojd' radš k nám, já jsem ho-lka vo-na-čej - ší, pojd' radš k nám,

Zpěv

ne-chod' k ní, já jsem ho-lka vo-na-čí. Je-stli o-na bo ha těj - ší já jsem za to

Zpěv

u - při- mněj - ší, ne-chod' k ní, pojd' radš k nám, já tě rá - da u - hli - dám.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.9 Nestarej se, ženo má

Nestarej se, ženo má

Mírně

Zpěv

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of two vocal staves and four instrumental staves. The vocal lines are in treble clef. The instrumental parts include Metalofon (treble clef), Zvonkohra (treble clef), Xylofon (treble clef), and Tympány (bass clef). The lyrics are: 'Ne - sta - rej se, že - no má, že mi nic ne - má - me, za - bi - je - me ko - má - ra, ma - sa na - dě - lá - me.'

Ne - sta - rej se, že - no má, že mi nic ne - má - me,
za - bi - je - me ko - má - ra, ma - sa na - dě - lá - me.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.10 Neviděli jste tu mé panenky

Neviděli jste tu mé panenky

Mírně

Zpěv

Ne - vi - dě - li jste tu mé pa - ne - nky, šly do le - sa na ma - le - nky,

ne - vi - dě - li jste tu mé pa - ne - nky, šly do le - sa trá - vu žít.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

7.11 Pekla vdolky

Pekla vdolky

Živě

Zpěv

The musical score is written in 2/4 time. It consists of two vocal staves and four percussion staves. The vocal parts are in treble clef. The percussion parts are: Metalofon (treble clef), Zvonkohra (treble clef), Xylofon (treble clef), and Tympány (bass clef). The lyrics are: Pe - kla vdo - lky z bí - lý mou - ky, sy - pa - la je pe - rní - kem, há - ze - la je Ho - nzi - čko - vi vo - te - vře - ným vo - ký - nkem.

Pe - kla vdo - lky z bí - lý mou - ky, sy - pa - la je pe - rní - kem,

Zpěv

há - ze - la je Ho - nzi - čko - vi vo - te - vře - ným vo - ký - nkem.

Metalofon

Zvonkohra

Xylofon

Tympány

8 Ověření doprovodů v praxi

Ověření doprovodů v praxi probíhalo na Základní škole Urbanov při hodinách hudební výchovy se spojenými ročníky - prvním až pátým.

Jelikož máme v naší škole z Orffova instrumentáře k dispozici pouze dětské tympány, úvodní hodinu s ostatními melodickými nástroji jsme věnovali seznamování s těmito nástroji. Dbala jsem na správné držení paliček a správný úhoz do kamenů, zejména odskakování paličky po úderu, aby se tón nástroje neutlumil.

Před nácvikem samotných doprovodů jsem vždy provedla tzv. preparaci, kameny, které žáci ke své hře nepotřebovali, jsem dala stranou. Preparace slouží k lepší orientaci na nástroji a zabraňuje ostrým disonancím, pokud žák udeří do nesprávného kamene.

Jednotlivé písně jsou uváděny v pořadí, v jakém byly ověřovány.

8.1 *Bejvávalo*

Doprovod této písně byl první, který jsem s žáky ověřila. Vybrala jsem ho z důvodu, že doprovodné ostinato je pouze jednotaktové, tedy dobře zapamatovatelné, a také proto, že žáci tuto píseň dobře znají, zpívali jsme ji dříve jako kánon.

Před samotnou hrou doprovodu jsme metrum písně nejdříve vytleskali, pak také vypleskali o stehna, aby žáci měli jasno, jaký rytmus budou na nástroje hrát. Při nácviku doprovodu jsem vyzkoušela různé skupinky hráčů. Bylo znát, kteří žáci navštěvují základní uměleckou školu. Mají lepší rytmické cítění, proto jsem pro hru na tympány zvolila žáka prvního ročníku, který již druhým rokem navštěvuje hodiny klavíru. Tympány jdou nejlépe slyšet a slabší žáci se jich mohou držet.

Stejně jako Daniel (1994) jsem pro nácvik prvního doprovodu zvolila píseň, ve které mají všechny doprovodné nástroje stejný rytmus. Žáci se tak pomalu učí dobré souhře. Výhodné je, když hráč na tympány dokáže udržet tempo, aby doprovod nezrychloval nebo nezpomaloval.

Před samotným nácvikem hry přeladíme velký tympán na tón *c*, malý tympán na tón *g*. Začne hráč na tympány, který drží tempo, postupně se k němu přidávají ostatní hráči. Těm žákům, kteří měli problém s udržení tempa, jsem dala za úkol pozorně poslouchat tympány a hrát podle nich. Žákům toto doporučení velmi pomohlo. Byli také nuceni poslouchat ostatní spoluhráče.

Díky stejnosti rytmických hodnot všech nástrojů není tento doprovod náročný na souhru.

Problém s tímto doprovodem však může nastat, pokud hráči hrají delší dobu stále dokola. Ostinato je krátké a žákům už se mohou noty plést. Jako pomůcka při našem nácviku posloužilo počítání „raz, dva, vedle“, neboť doprovod všech nástrojů má na první dvě doby stejnou notu, na třetí dobu se nota odlišuje.

Myslím si, že tato píseň je pro začátek hry žákovských doprovodů vhodná. Ostinato je krátké, žáci si jej dobře zapamatují. Jelikož mají všichni stejné rytmické hodnoty, jsou nuceni se navzájem pozorně poslouchat a učí se tak dobré souhře, která v tomto případě není příliš náročná. Doprovod neruší ani nepřehlušuje zpěv, což je nesmírně důležitý požadavek na píseň s doprovodem dětských nástrojů.

Žáci byli tímto novým prvkem v hudební výchově motivováni k dobré práci. Téměř každý žák měl zájem vyzkoušet si hru na nástroje. Bylo však stále nutné dbát na správné držení paliček a správný úder. Někteří žáci jako by se nástroje báli a udeřili do něj málo. Nástroj pak nebyl slyšet, zvláště xylofon.

8.2 Červená se line záře

Jako druhou píseň s doprovodem melodických bicích nástrojů jsem zvolila Červená se line záře. Tuto píseň žáci také dobře znají, zpívali jsme ji jako kánon v předešlém školním roce, stačilo ji zopakovat. Píseň zpíváme v tónině F dur, před nácvikem této písně je nutné přeladit malý tympán na tón *f*, velký tympán na tón *c*.

Po zopakování zpěvu bylo nutné si také zopakovat držení paliček a techniku hry na nástroje.

Samotný doprovod velké problémy nečinil. Jelikož jsou doprovodná ostinata tympánu s metalofonem a zvonkohry s xylofonem rytmicky stejná, postavila jsem tyto dvojice nástrojů vedle sebe, aby se hráči dobře slyšeli. Je pravdou, že souhru těchto dvou skupin jsme museli cvičit o něco déle než u písň, ve které hrají všichni hráči stejně dlouhé tóny. Hráčům na zvonkohru a xylofon pomáhal rytmický motiv z počátku písň „červená se“, díky těmto slovům byli schopni svůj part dobře zahrát. I v této písni jsem vyzkoušela různé skupinky hráčů. Někteří hráči na tympány a metalofon byli schopni daný rytmus udržet, jiní měli problém s udržením půlové hodnoty na druhou a třetí dobu. Většině žáků, kterým činilo problém udržet půlovou notu, pomohla rytmizace slova „oheň“ z písň. Žákům, kteří nebyli schopni tento rytmus udržet, jsem doprovod na místě upravila pouze na hodnoty čtvrtové, s těmi už problém neměli.

Při realizaci všech složek dohromady začali hrát hráči na tympány a metalofon, po několika taktech se k nim přidali hráči na zvonkohru a xylofon. Toto řazení jsem zvolila kvůli již zmíněnému totožnému rytmu v partech daných nástrojů. Nakonec se přidali zpěváci. Jelikož je písň ve formě kánonu, mohli jsme ji zpívat libovolně dlouho, ale bylo nutné vybrat tympanistu, který nezrychluje.

Žáci měli ze hry radost. Sbližovali se s nástroji čím dál více a byl na nich vidět zájem o hru. Sami také cítili, že se jim souhra dařila a měli z doprovodů dobrý pocit. Nikdy jsem je nezapomněla pochválit.

8.3 Hajha husy ze pšenice (Chovejte mě, má matičko)

Jako třetí písň jsem zvolila Hajha husy ze pšenice. Její doprovod je harmonicky stejný jako k písni Chovejte mě, má matičko, zpíváme je i ve stejné tónině. Se žáky jsme proto na stejný doprovod zazpívali obě dvě písň.

Písň je v 2/4 taktu a ostinato je pouze dvoutaktové, což je pro paměť žáků jistě výhodné. Písň zpíváme v F dur, malý tympán přeladíme na tón *f*, velký tympán na tón *c*.

Před nácvikem doprovodů k této písni jsem považovala za naprosto nutné vytleskat, vypleskat všechny rytmy, které se v doprovodech vyskytují. Tento krok se

určitě vyplatil. Se žáky jsme postupně vytleskali part metalofonu, tedy první doby v taktu, dále part zvonkohry a tympán, tedy metrum, na závěr jsme pleskali o stehna part xylofonu, který obsahuje samé osminové hodnoty. Následně jsem žáky rozdělila do tří skupin a tyto rytmy jsme navzájem kombinovali. Věřím, že díky tomuto postupu se žákům doprovod vydařil, neboť si během tleskání a pleskání ve skupinách zvykli poslouchat ostatní spolužáky.

Jako jediné úskalí tohoto doprovodu spatřuji osminové hodnoty u xylofonu. Žák musí mít nacvičenou hru na xylofon. Obzvlášť musí správně držet paličky, mít přesný úder. Díky tomu se mu podaří udržet tempo. Je také dobré, pokud žák zdůrazní první notu v taktu, pomůže mu to v celkové orientaci v písni. Pokud bychom chtěli píseň zpívat rychleji, doporučovala bych osminové hodnoty xylofonu vyměnit za čtvrt'ové, aby se nenarušovala plynulost písně.

8.4 *Andulko, mé dítě*

Tato píseň byla první písni s čtyřtaktovým ostinátním doprovodem, kterou jsme se žáky vyzkoušeli. Jedním z mých cílů bylo, aby si zahráli i žáci, kteří obvykle nehrají. Part metalofonu je totiž velmi jednoduchý, neboť obsahuje pouze tón g. Malý tympán přeladíme na tón g, velký tympán na tón c.

Jelikož je ostinato čtyřtaktové, je potřeba, aby žáci cítili čtyřtaktovou frázi. První a čtvrtý takt mají stejný, prostřední dva jsou jiné. Pro některé žáky bylo těžší toto čtyřtaktí vnímat.

Žádný velký problém se však při nácvičku doprovodů neobjevil. Před samotným hraním jsme jednotlivé party s žáky zatleskali nebo zadupali. Jelikož jsem pro hru na metalofon zvolila hráče málo zkušené, hudebně ne příliš nadané, bylo nutné jejich part (první doby v taktu) pečlivě nacvičit dupáním, aby si zafixovali, kdy mají hrát. Jako opora jim sloužil hráč na tympány, kterého měli za úkol dobře poslouchat.

Při samotném nácvičku jsme kladli důraz na vzájemný poslech hráčů na metalofon, tympány a xylofon. Part xylofonu totiž obsahuje metrum, požadovala jsem po žácích, aby první dobu, tedy tu, kterou s nimi hrají hráči na metalofon a

tympány, zdůraznili. To se jim dařilo a pomohlo to vzájemné souhře. Hráč na zvonkohru hrál svůj part podle rytmičtější „dítě“ – první dlouhá, druhá krátká. Problém tento part nečinil, bylo pouze potřeba dobře poslouchat jak sebe, tak své spolužáky.

Doprovod hodnotím jako relativně snadno hratelný. Udělá-li se pečlivě jeho příprava, mohou si jej zahrát i slabší žáci. Věřím, že ze svého úspěchu budou mít radost, stejně jako žáci v naší škole.

8.5 Ach, není tu, není (Neviděli jste tu mé panenky)

Obě tyto písně zpíváme ve stejné tónině a mají stejné harmonické ostinato, žáci proto doprovodili píseň Ach, není tu, není a Neviděli jste tu mé panenky tímž doprovodem. I jejich tempo je velmi podobné, nebylo tak nutné jej měnit. Píseň zpíváme v C dur, je tedy třeba přeladit velký tympán na tón *c* a malý na *g*.

Píseň je v 3/4 taktu, ostinato je dvoutaktové. Při přípravě doprovodu jsme se žáky vytleskali a vypleskali o stehna rytmy, které se v doprovodu vyskytují. Tympánový doprovod jsme vydupali.

Musím kladně ohodnotit technickou stránku hry, žáci se zlepšují, není už tolik zapotřebí jim připomínat držení paliček, správný úhoz, některým už to jde automaticky. Ubývání technických problémů se promítá i na hře. Žáci jsou si jistější. Doprovod jim vesměs potíže nečiní. Několika žákům dělal problém rytmus metalofonu a zvonkohry, pomohla jim rytmičtější textu „není“, pak už byli schopni tento rytmus udržet.

Nejprve jsme nacvičili souhru tympánů, které hrají první dobu v taktu, a xylofonu, v jehož partu nalezneme metrum skladby. K těmto nástrojům se později přidal metalofon se zvonkohrou.

Doprovod k této písni hodnotím jako poměrně snadno hratelný. Pokud by žáci měli problém s rytmickými hodnotami metalofonu a zvonkohry, jistě lze hrát rytmus stejný jako v partu xylofonu, tedy metrum.

8.6 Pekla vdolky

Tato píseň je napsaná v C dur, je potřeba přeladit velký tympán na tón *c* a malý na tón *g*.

Píseň je ve 2/4 taktu, ostinato je tentokrát čtyřtaktové, nicméně jeho zapamatování činilo žákům menší problém než u pomalejší písně v třídobém taktu *Andulko, mé dítě*. Přisuzuji to jak živějšímu tempu písně *Pekla vdolky*, tak i zkušenostem, které již žáci s nástroji získali. Stejně jako u předešlých skladeb jsme všechny rytmy opakující se v ostinatu vytleskali, vypleskali a vydupali, aby se žáci učili navzájem se poslouchat, ale přitom stále dokázali udržet svůj rytmus.

Při nácviku na nástroje jsme nejdříve secvičili hru na zvonkohru a tympány, cílem bylo, aby tyto nástroje hrály přesně spolu. Následně se k nim přidal xylofon. Hráč na xylofon má sice velmi jednoduchý part, ale musí dobře poslouchat své spoluhráče, musí hrát přesně, nesmí utíkat s tempem dopředu. Někteří žáci měli tendence zrychlovat, bylo nezbytné je udržovat v tempu dirigováním nebo tleskáním. Hráč na metalofon se přidává jako poslední. Je nutné jej uvážlivě vybrat, aby dokázal sám hrát první doby taktu, ostatní nástroje hrají hodnoty kratší.

Doprovod se žákům povedl, jeho obtížnost není vysoká. Po pečlivě udělané přípravě by s ním neměl být problém. Pokud by žáci nebyli schopni udržet osminové hodnoty xylofonu, mohou hrát metrum se zvonkohrou a tympány.

8.7 Já mám doma trnku

Tato píseň je napsaná v C dur, je potřeba přeladit velký tympán na tón *c* a malý na tón *g*.

Píseň je ve 2/4 taktu, ostinato je čtyřtaktové. Tato píseň má velmi podobný harmonický model jako píseň *Pekla vdolky*, kterou jsme zpívali předešlý týden, liší se pouze v jednom taktu. Také jejich doprovod je velmi podobný. Záměrně jsem tyto písně zařadila za sebou, věřím, že žákům malé povědomí o doprovodech, které hráli minulý týden, v hlavách, nebo spíše v uších, zůstalo.

Stejně jako minulý týden jsme všechny rytmy, které se v ostinatu vyskytují, vytleskali, vypleskali a první doby v taktu vydupali. Nácvik doprovodu byl podobný jako u Pekla vdolky, nejprve jsme nacvičili souhru zvonkohry a tympán, pak se přidal xylofon, nakonec zvonkohra.

Stejně jako u všech ostatních písní jsme vystřídali různé skupinky hráčů, doprovod se jim povedl. Na počátku písně je tempový předpis „rychle“, pro některé žáky je technický problém zahrát rychlé osminové noty v partu xylofonu, proto jsem některým žákům dala možnost hrát čtvrt'ové hodnoty. Pomohlo to i plynulosti skladby.

8.8 Zhodnocení

Se seznamováním s nástroji a samotnou hrou doprovodů jsme strávili osm týdnů, tedy osm hodin hudební výchovy. Je pravdou, že jsme doprovodům věnovali značnou část hodin, pečlivě jsme doprovod připravovali a vyzkoušeli jsme vždy různé skupiny hráčů. Musím konstatovat, že se žáci opravdu týden od týdne zlepšovali. Zlepšovala se zejména souhra a technická stránka hry. U většiny hráčů se držení paliček stalo téměř automatickým, stejně tak údery do kamenů. Našli se i žáci, kteří ke hře doprovodu zvládli i zpívat.

Tento nový prvek v hodinách hudební výchovy považuji za velké obohacení. Když jsem nástroje poprvé donesla do třídy, žáci byli velmi zvědaví, co to nesu a co s tím budeme dělat. Téměř každý si hru chtěl vyzkoušet. Žáci chtěli hrát každou hodinu a někdy se už od rána chodili ptát, jestli ten den budeme zase hrát, popř. k jaké písni budeme doprovod hrát. Našli se i žáci, jež o hudební výchovu příliš zájem nejeví, neradi zpívají, ale přesto je tento nový prvek zaujal a s nadšením si zahráli na nástroje.

Závěr

Jedním z cílů této diplomové práce bylo shrnout dosavadní informace o instrumentálních činnostech, které by měly být součástí hudební výchovy na základní škole. Nalezneme zde také informace o hudební výchově na málotřídní škole a dětských hudebních nástrojích. Poznatky vycházejí převážně z publikací Ladislava Daniela, Ilji Hurníka a Petra Ebena, Pavla Jurkoviče, Františka Lýska a Františka Sedláka.

Dalším cílem bylo vytvořit v notovém editoru partitury jednoduchých doprovodů k lidovým písním, které jsou formálně pravidelně členěné a mají krátký harmonický model, který se opakuje od začátku až do konce písně. Doprovody jsou psané pro čtyři nástroje, metalofon, zvonkohru, xylofon a tympány. Tyto instrumentální doprovody byly ověřeny v praxi na Základní škole Urbanov a poznatky z jejich ověření jsou zde také uvedeny. Vytvořené doprovody slouží pro učitele hudební výchovy, mohou je použít ve vyučovacím procesu.

„Hudba – to je také řada návyků, které se utvářejí dlouho a trpělivě jako každé dobré lidské dílo“ (Jurkovič, 1988, s. 13). Na tento výrok Pavla Jurkoviče nesmíme při nácviu doprovodů zapomínat. Stejně jako při nácviu hry na všechny ostatní hudební nástroje, tak i u nástrojů Orffova instrumentáře je zapotřebí čas a trpělivost. Nesmí nás zklamat či dokonce odradit případný počáteční zdánlivý neúspěch. Všechno má svůj čas a já doufám, že žáky jednoduché instrumentální doprovody zaujmou a že se stanou příjemným zpestřením hudební výchovy a radostným naplněním jejich vzdělávacích cílů.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

ALEŠ, Mikoláš, KAPLICKÝ, Václav, ed. *Špalíček národních písní a říkadel*. V Praze: Melantrich, 1941.

DANIEL, Ladislav. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Kukačka pro učitele 1. ročníku základní školy*. Praha: Panton, 1994. ISBN 80-7039-200-2.

DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy*. Vyd. 3., dopl. Ostrava: Montanex, 2010. ISBN 978-80-7225-329-6.

DANIEL, Ladislav. *Sylaby přednášek z metodiky hudební výchovy*. Praha, 1988.

HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. 2. vyd. Praha: Supraphon, 1982.

JANÍK, Tomáš a Milada RABUŠICOVÁ. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Editor Jan PRŮCHA. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

Já písnička: zpěvník pro žáky středních škol. Cheb: Music Cheb, c1995. ISBN 80-85925-03-6.

Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. Druhé, přepracované vydání. Cheb: MUSIC CHEB, 1995. ISBN 80-85925-01-X.

JURKOVIČ, Pavel. *Instrumentální soubor na základní škole: notový materiál a metodická příručka pro nepovinný předmět Hra na hudební nástroj v 5.-8. ročníku základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

KLAPIL, Pavel. *Napříč tonální harmonií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1853-7.

KOFROŇ, Jaroslav. *Učebnice harmonie*. 8., nezměn. vyd. Praha: Supraphon, 1991.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktické spisy*. Praha: Dědictví Komenského, 1951. Knihovna pedagogických klasiků (Dědictví Komenského).

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Ilustroval Gabriel FILCÍK. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-028-5.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustroval Jana LAUDOVÁ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2008. ISBN 80-7235-312-8.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustroval Jana LAUDOVÁ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7235-354-5.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-045-5.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-050-1.

LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-047-1.

LÝSEK, František. *Metodika hudební výchovy v 1.-5. ročníku ZDŠ: učebnice pro pedagogické fakulty*. 2. vyd. Praha: SPN, 1975. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 8. vyd. Praha: Supraphon, 1997. ISBN 80-7058-400-9.

Písnička II: zpěvník pro II. stupeň základní školy. Praha: Cesty, 2001. ISBN 80-7181-414-8.

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2. vyd. (upr.). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy.

SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. Na pomoc učitelé.

SVOBODOVÁ, Markéta a Bohumil POLÍVKA. *Písnička: zpěvník pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Ottovo nakladatelství, 1999. ISBN 80-7181-303-6.

SÝKORA, Václav Jan. *Improvizace včera a dnes*. Praha: Panton, 1966. Edice přátel hudby.

VÁCLAVEK, Bedřich a Robert SMETANA. *Český národní zpěvník: Písň české společnosti 19. století*. V Praze: Melantrich, 1940.

VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. Praha: Ed. Supraphon, 1989. ISBN 80-7058-149-2.

Internetové zdroje

EMMEROVÁ, Kateřina. Málotřídky v současném prostředí českého venkova. *Studia paedagogica* [online]. [cit. 2018-04-04]. ISSN 2336-4521. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/351/506>.

DANIEL, Ladislav. Instrumentální složka HV. *Metodický portál RVP* [online]. 8. 11. 2005 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/390/INSTRUMENTALNI-SLOZKA-HV.html/>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017 [online]. Praha: MŠMT. [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>.

ZORMANOVÁ, Lucie. Problematika málotřídních škol. *Metodický portál RVP* [online]. 8. 4. 2015 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/19727/problematika-malotridnich-skol.html/>.

Obrázkové zdroje

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Ilustroval Gabriel FILCÍK. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-028-5.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustroval Jana LAUDOVÁ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2008. ISBN 80-7235-312-8.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 2. vyd. Ilustroval Jana LAUDOVÁ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7235-354-5.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-045-5.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2002. ISBN 80-7235-050-1.